

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Obor Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích
prostředcích

**Neverbální vyjadřování emocionality v elektronické komunikaci
prostřednictvím emoji**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Vypracovala: Dominika Vlčková

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a že veškeré použité zdroje řádně cituji a uvádím je v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne:

.....

Dominika Vlčková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Darině Hradilové, Ph.D., za shovívavost a porozumění. Zároveň děkuji svému příteli, bez jehož psychické podpory bych práci nebyla schopna dokončit.

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Elektronická komunikace	6
1.1 Komunikace	6
1.2 Specifika elektronické komunikace	8
1.3 Sociální síť	10
2 Vyjadřování emocijality	13
2.1 Emoce z psychologického hlediska	13
2.2 Expresivita	14
2.3 Emocionalita vs. expresivita	16
3 Emoji	17
3.1 Odlišení pojmů emotikon a emoji	17
3.2 Užití emoji	20
ANALYTICKÁ ČÁST	22
4 Metodologie	22
5 Vyjádření emocí skrze emoji	24
5.1 Emoji vyjadřující primární emoce	24
5.2 Reálná situace	27
5.3 Nejčastěji užívaná emoji	34
5.4 Užití v rámci jednotlivých skupin a profilů	39
6 Emoji a interpunkce	45
6.1 Čárka	46
6.2 Tečka	47
6.3 Vykřičník a otazník	49
6.4 Ostatní interpunkční znaménka	51
6.5 Shrnutí	52
ZÁVĚR	54
ANOTACE	56
RESUMÉ	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH	61

ÚVOD

Emoji jsou v současné době běžnou součástí elektronické komunikace. Objevují se v textových zprávách, na sociálních sítích, v e-mailech atd. Jejich funkcí je nahrazení neverbálních prostředků, které jsou přítomné ve face to face konverzaci. Ačkoliv je pravděpodobné, že je neužívá každý účastník komunikace, v online prostoru se jim téměř nelze vyhnout. Přesto se stále jedná o oblast komunikace, která není podrobně prozkoumána.

V rámci této bakalářské práce chci zjistit, jaké jsou v elektronické komunikaci možnosti vyjadřování emocionality neverbálními prostředky, jaká emoji jsou užívána a jakým způsobem. Dále mě zajímá, jestli se použití emoji liší v závislosti na tom, zda je komunikát formálního či neformálního charakteru.

Při analýze pracuji s komunikáty, jež jsem získala z vybraných facebookových skupin a profilů, které blíže představím v analytické části. Nasbíraná data jsem v první fázi analyzovala kvantitativně, posléze jsem je podrobila obsahové analýze.

Svou bakalářskou práci dělím na část teoretickou a analytickou. Teoretickou část dělím na tři dílčí kapitoly. V první kapitole se zabývám teorií komunikace a specifiky, která přináší její elektronická podoba. Zaměřuji se především na projevy mluvenosti v elektronické komunikaci a na její funkce. V následující kapitole se věnuji psychologickému pohledu na emoce a jejich lexikálním projevům v komunikaci. Teoretickou část uzavírám kapitolou, jež je věnována popisu emoji a jejich funkcí v komunikátech, zde též stanovuji rozdíl mezi emoji a emotikony. Analytickou část taktéž dělím na tři kapitoly. V první kapitole popisuji využitou metodu a pevně stanovuji výzkumné otázky. Ve druhé kapitole analytické části se věnuji analýze užitých emoji a rozdělují ji na tři podkapitoly. V nich postupně popisují, která emoji se vztahují k primárním emocím, následně podrobně analyzuji tři nejčastěji využívaná emoji (na základě mého výzkumu) a poté se zabývám srovnáním výběru emoji ve formálním a neformálním kontextu. V poslední kapitole analytické části se zabývám vztahem mezi emoji a interpunkcí.

V textu cituji odbornou literaturu a další zdroje. Citované zdroje znázorňuji ve zkráceném bibliografickém odkazu (autor, rok vydání, číslo strany) a na konci práce uvádím kompletní seznam použité literatury. V textu jsou citace značeny uvozovkami, kurzívou jsou uváděny názvy děl a příklady z reálných komunikátů.

TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části si kladu za cíl definovat klíčové pojmy pro tuto bakalářskou práci. Stručně představuji teorii komunikace a specifika, která přináší elektronická komunikace. Věnuji se přiblížení emocionality a expresivity. Stěžejní část práce je zaměřena na definici pojmů emoji a emotikon.

1 Elektronická komunikace

1.1 Komunikace

Komunikace je základ společenského styku a dorozumívání mezi lidmi. Jana Hoffmanová ve své publikaci komunikaci definuje jako proces, ve kterém „někdo někomu něco sděluje“ (Hoffmannová, 1997, s. 40). Průběh komunikace se nazývá komunikační událostí (též řečovou událostí či komunikačním aktem) a je ovlivňován několika faktory: počtem účastníků komunikace, jejich sociální a komunikační rolí, vztahy mezi nimi, prostorem, ve kterém komunikace probíhá, časovým zařazením komunikace a dobou jejího trvání. V dalším odstavci popisují základní komponenty komunikačních modelů (subjekty účastníků komunikace, komunikační médium, kód a sdělení), jak je Hoffmannová uvádí ve své monografii (Hoffmannová, 1997, s. 40).

Každý účastník mezilidské komunikace ji ovlivňuje svými osobními vlastnostmi, znalostmi a zkušenostmi, momentálním psychofyzickým stavem a vzájemnými vztahy mezi účastníky komunikace a jejich sociálními rolemi. Na základě toho, do jaké míry se v průběhu komunikačního aktu na komunikaci podílí jednotlivé subjekty, rozlišujeme komunikační události monologické a dialogické, přičemž se střídá aktivní a pasivní podíl na komunikaci. V průběhu monologické řečové události je aktivní jediný subjekt, zatímco během dialogické komunikační události se střídá aktivní a pasivní komunikační chování jednotlivých účastníků. Z toho vyplývá i rozlišení komunikačních rolí; aktivní účastník je označován jako produktor a pasivní jako recipient. Všichni účastníci komunikace disponují komunikační kompetencí, tedy souborem dorozumívacích prostředků, pravidel, zvyklostí a norem jejich užití. Součástí komunikační kompetence je kromě systému jazykových prostředků i soustava prostředků neverbálních (mimika, gestika, proxemika...), jež jsou pro tuto bakalářskou práci klíčové (Hoffmannová, 1997, s. 41).

Komunikačním médiem neboli materiálem, kterým se sdělení přenáší, se rozumí zvukové a grafické prostředky. Je jimi silně ovlivněn výběr systémových prostředků jako intonace, hlasitosti či tempa řeči v mluveném projevu, případně užití jiného typu písma, podtrhávání a jiných grafických znázornění v písemném projevu. V průběhu přenosu může docházet k tomu, že se vyskytnou různé rušivé zvuky, tzv. šumy, kvůli kterým se ztěžuje porozumění. Dorozumění může též zabránit nesrozumitelnost sdělení či osobní situace recipienta. Z tohoto důvodu je v komunikaci potřebná zpětná vazba, díky které může produktor přizpůsobit svůj projev (Hoffmannová, 1997, str. 42–43).

Kód je systém znaků, který slouží k přenosu informací mezi produktorem a recipientem. Dominantním kódem lidského dorozumívání je přirozený jazyk, tj. kód verbální. Do přenosu sdělení se ale zapojují i neverbální znakové systémy. Lze rozlišit neverbální prostředky vokální a nevokální. Mezi nevokální se zařazuje gestika, mimika, haptika aj. Vokální prostředky (též se označují jako parajazyk) zahrnují drobné nefonematické zvuky, které vyjadřují postoje účastníků komunikace, např. souhlas. V některých pojetích jsou pod tento pojem zařazeny i prozodické prostředky (tón hlasu, hlasitost, tempo řeči, intonace) (Hoffmannová, 1997, s. 43).

Sdělení (též text, diskurz či komunikát) je informace, která je produkována tvůrcem komunikátu prostřednictvím určitého kódu a skrze určité médium přenášena k recipientovi (Hoffmannová, 1997, s. 43).

Průběh komunikační události se odvíjí od jednotlivých aktivit účastníků komunikace: ve fázi produkce tvůrce sdělení myšlenkově zpracovává určitý obsah a přiřazuje mu významy, následně zvoleným významům přiřazuje výrazové prostředky a vysílá akustický nebo vizuální signál směrem k recipientovi. Ve fázi recepce recipient přijímá akustický nebo vizuální signál, segmentuje jej a jednotlivým segmentům přiřazuje významy, poté provádí obsahovou interpretaci přijatého sdělení. V souvislosti s produkcí a recepcí sdělení se užívají též termíny kódování a dekodování nebo percepce a interpretace, které se ovšem vztahují spíše k dílčím fázím průběhu komunikace (Hoffmannová, 1997, s. 44).

1.2 Specifika elektronické komunikace

Elektronickou komunikaci ve svém příspěvku definuje Krzysztof Bystrzycki jako „komunikaci zprostředkovanou elektronicky, uskutečňovanou prostřednictvím celosvětové počítačové sítě internet a také prostřednictvím mobilních telefonů“ (Bystrzycki, 2005, s. 20). Současnou dobu Bystrzycki označuje jako novou éru komunikace a poukazuje na skutečnost, že díky prudkému technologickému vývoji vznikají zcela nové formy komunikace, které lze souhrnným pojmenováním nazvat elektronická komunikace a které se staly součástí každodenního „komunikačního života“ (Bystrzycki, 2005, s. 20–21).

Elektronická komunikace se v posledních letech rapidně vyvíjí, je tedy poměrně obtížné (zejména v českém kontextu) najít literaturu, která by odpovídala současnému stavu. V této práci vycházím zejména z kolektivní monografie *Čeština na WWW chatu* (2006), která je ale již přes patnáct let stará, a tudíž mnohé prvky, o kterých pojednává, mohou být v dnešním kontextu zastaralé.

Elektronickou komunikaci dělíme dle synchronnosti na synchronní a asynchronní. Synchronní je komunikace, která probíhá v reálném čase, patří k ní např. textové chatování, hlasové hovory a videohovory. Asynchronní komunikace neprobíhá v reálném čase, není u ní tedy vyžadována okamžitá odpověď, jedná se např. o e-mailovou komunikaci, diskuzní fóra, formuláře apod. Při chatování se komunikace odehrává ve virtuálním prostoru, účastníci nejsou v přímém fyzickém kontaktu – mohou se nacházet v jakékoliv vzdálenosti. Vedou spolu komunikaci realizovanou písmem (Jandová, 2006a, s. 160).

Současné technologie umožňují komunikovat s několika lidmi najednou, též je možné psát několika lidem zároveň – lze odesílat hromadné e-maily či esemesky (Jílková, 2017). Na sociálních sítích je také možné zveřejnit jakýkoliv příspěvek, který je následně viditelný pro všechny uživatele a kdokoliv na něj může zareagovat.

1.2.1 Prvky mluvenosti v chatové komunikaci

Komunikáty, jež vznikají v elektronické komunikaci, se vyznačují výrazným posunem k mluvenosti. Mezi základní rysy mluvené komunikace podle Hoffmannové patří (Hoffmannová, 1997, s. 75–79):

1. spontánnost, nepřipravenost;
2. jednodušší tematika;
3. dynamičnost, aktuálnost a prospektivní zaměření;
4. kontextualizace;
5. konkrétnost, subjektivnost, emocionalita;
6. fragmentárnost, implicitnost;
7. vyšší míra neurčitosti;
8. výrazová redundance;
9. syntakticky nekompletní formulace;
10. nespisovnost;
11. dialogičnost
12. neverbální prostředky.

Jandová v *Češtině na WWW chatu* (2006) srovnává pronikání prvků mluvenosti u textů na chatu a na diskuzních fórech. Konstatuje, že zatímco komunikáty na diskuzních fórech jsou stále více svázané s prvky psaného jazyka, komunikáty na chatu mají velice blízko k mluvené komunikaci.

Chat patří k nepřipraveným projevům – často se v něm vyskytují chyby, jelikož tvůrci textů si po sobě repliky kvůli časové tísní nečtou a neopravují je. Účastníci chatu si mezi sebou tykají, čímž se projevuje neformálnost chatové komunikace. Je zřejmá silná vazba na situaci, protože chatující píše o tom, v jaké se nachází situaci, co právě dělají atd. Velmi výrazná je subjektivnost – autoři textů vyjadřují své osobní názory. Stejně tak je patrné emocionální zaujetí, jež se projevuje užíváním emotikonů či několikanásobným opakováním písmen nebo interpunkčních znamének. Je patrný nízký stupeň organizovanosti, který vyplývá z rychlosti, s jakou účastníci chatu reagují na zprávy ostatních účastníků komunikace. Nedokončením témat či přeskokováním z jednoho tématu na druhé se projevuje fragmentárnost chatové konverzace. Dalším z charakteristických rysů je dialogičnost. V chatové konverzaci je též běžné užívání nespisovných variet jazyka (Jandová, 2006a, s. 28–34).

Lze tedy konstatovat, že: „komunikace na chatu probíhá sice v psané formě, ale jinak vykazuje většinu rysů komunikace mluvené (Jandová, 2006a, s. 88).“ Jazyk, který se na internetu používá, se vyznačuje „psanou mluveností“ (Jandová, 2006a, s. 160).

1.2.2 Jazykové funkce v elektronické komunikaci

Ve svém článku se Bystrzycki zamýšlí nad oblíbeností elektronické komunikace v současné společnosti a jako jeden z jejích důvodů uvádí jazykové funkce, které plní jednotlivé komunikáty a jednotlivé formy elektronické komunikace. Zaměřuje se zejména na tři jazykové funkce: poznávací, emotivní a fatickou, které považuje za charakteristické pro tuto formu komunikace (Bystrzycki, 2005, s. 21).

Dominantní funkcí je funkce poznávací, která je zaměřena na předání informace. Participanti komunikace se snaží o stručné a co nejvíce informativní sdělení (zejména v situacích, ve kterých je omezen počet znaků na zprávu). Funkce emotivní se v elektronické komunikaci jazykově projevuje užitím citoslovcí, velkých písmen, opakovaným užitím interpunkčních znamének, opakováním písmen, lexikální expresivitou atd. K vyjádření nálady a postojů mluvčího slouží také emotikony, kterými se budu podrobněji zabývat v kapitole 3. Emotivní funkce je uplatňována ve velké míře kvůli absenci neverbálních prostředků, které jsou přítomné při face to face komunikaci (Bystrzycki, 2005, s. 22–26).

Za nejdůležitější funkci, která odlišuje elektronickou komunikaci, považuje Bystrzycki funkci fatickou, která začíná v porovnání s komunikací, jež neprobíhá v elektronické podobě, plnit hlavní úlohu. Fatickou funkci lze vnímat dvojím způsobem; jeden zdůrazňuje technickou stránku komunikačního kanálu, druhý ji chápe jako sociální diskurz, jehož hlavním účelem je formování lidských vztahů. Velká část replik v chatové komunikaci slouží pouze k navázání a udržení kontaktu a k přerušení komunikace – jedná se tedy jen o jakési technické formality. Lidé navíc chatují kvůli tomu, aby si s někým „popovídali“, čímž se naplňuje sociální dimenze fatické funkce (Bystrzycki, 2005, s. 26).

1.3 Sociální síť

Databáze Národní knihovny ČR definuje sociální síť jako „internetovou službu umožňující (zpravidla registrovaným) členům vytvářet svůj veřejný nebo částečně veřejný profil a navazovat virtuální vztahy s uživateli, s nimiž chtějí být ve spojení v rámci dané sítě, umožňující jim také komunikovat mezi sebou, sdílet společně informace, fotografie, videa, odkazy, plánovat akce a další aktivity“ (NK ČR, 2012). Značnou část obsahu sociálních sítí tedy vytvářejí sami uživatelé. Díky sociálním sítím

spolu mohou navazovat kontakt lidé z různých sociálních skupin a částí světa, kteří sdílí společné zájmy, popřípadě kteří udržují pracovní vztahy.

Sociální sítě se začaly používat v polovině devadesátých let dvacátého století v USA. V prvotní fázi sloužily zejména ke komunikaci mezi studenty univerzit, ale postupným vývojem se do komunikace skrze ně zapojovalo stále více lidí různých věkových skupin. Čamek s Kulhánkovou ve své publikaci nazývají sociální sítě fenoménem současné doby a mezi nejvýznamnější řadí Facebook, MySpace, LinkedIn a Hi5 (Kulhánková, Čamek, 2010, s. 9). Vzhledem k zastaralosti publikace (byla vydána v roce 2010) se dá předpokládat, že v současné době některé jmenované sociální sítě ztratily na své důležitosti a naopak se do popředí dostaly jiné. Mezi nejvýznamnější¹ bych zařadila Instagram, X², TikTok, Facebook, YouTube, WhatsApp, Discord³...

1.3.1 Facebook

Praktická část této bakalářské práce vychází z výzkumu, který probíhal na Facebooku, z toho důvodu jsem zařadila podkapitolu, jež je věnována výhradně této sociální síti.

Facebook založil student Harvardské univerzity Mark Zuckerberg společně s Eduardem Saverinem. Spuštěn byl v roce 2004. Vytvořili síť ze seznamu studentů a z ročenek, protože chtěli novým studentům usnadnit orientaci v životě na univerzitě. Zpočátku se k identifikaci přihlašovaných využívala e-mailová doména univerzity. Stejně jako ostatní sociální sítě i Facebook původně sloužil pouze ke vzájemné komunikaci mezi vysokoškolskými studenty, nejdříve jen Harvardu a posléze i ostatních amerických univerzit. S postupným vývojem se užití rozšiřovalo i mimo studenty a posunovala se též věková hranice uživatelů. V současné době se dá konstatovat, že na Facebooku jsou zastoupeny všechny sociální skupiny i věkové kategorie (Kulhánková, Čamek, 2010, s. 9–10).

¹ Předkládaný názor o popularitě zmíněných sítí by bylo na místě ověřit v samostatném výzkumu.

² Dříve známé pod názvem Twitter.

³ Považuji za podstatné zmínit, že WhatsApp a Discord jsou druhem sociální platformy, která se nesnaží být návykovou (oproti jiným sociálním sítím, jež se snaží udržet uživatele aktivního po co nejdelší dobu) a slouží pouze ke komunikaci mezi uživateli.

V dubnu 2023 byly na Facebooku přihlášeny téměř 3 miliardy aktivních uživatelů (přihlášení alespoň jednou měsíčně), což z něj činilo sociální síť s nejvíce aktivními uživateli. Země s nejvyšším počtem uživatelů je Indie a následuje USA a Indonésie.⁴

Facebook si oproti některým jiným sociálním sítím, které vznikaly ve stejné době, získal poměrně značnou důvěru a popularitu. „Jasná struktura sítě, zpočátku také omezený ‚pohyb‘ pouze po ‚půdě‘ vlastní univerzity, a tedy ‚přátelení‘ pouze se studenty stejné školy, pomohly Facebooku získat mezi uživateli důvěru“ (Kulhánková, Čamek, 2010, s. 9). Obdobně jako jiné sociální sítě zavedl profily, fotky, videa a vzkazy na „zdi“, ale úspěch Facebooku spočívá v přidání nové funkce – kanálu „vybraných příspěvků“ (News Feed), který slouží k zobrazování aktuálních informací přátel, tedy v momentu, kdy někdo z přátel uživatele přidá na Facebook něco nového, informace o této aktualizaci se objeví na stránce uživatele. Novinky dodávají pocit aktuálnosti (Kulhánková, Čamek, 2010, s. 10). Tohoto principu využily i jiné nově vznikající sociální sítě, které jsou populární v dnešní komunikaci, např. Instagram nebo TikTok. V nynější podobě se nezobrazují jen příspěvky od přátel, ale všechny algoritmem zvolené příspěvky z veřejných profilů, které mají být relevantní pro uživatele (tzv. For You Page, Feed, My Page⁵...).

⁴ Srovnání údajů ze statistických webových stránek Statista (dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/268136/top-15-countries-based-on-number-of-facebook-users/>) a DataReportal (dostupné z: <https://datareportal.com/essential-facebook-stats>).

⁵ Každá sociální síť má kanál uživatele pojmenovaný jiným způsobem.

2 Vyjadřování emocionality

2.1 Emoce z psychologického hlediska

Dle Stuchlíkové jsou emoce „velmi komplexní jevy. Jejich charakteristickým rysem je citlivost na změny ve vnějším i vnitřním prostředí organismu a proměnlivost“ (Stuchlíková, 2007, s. 25). Poukazuje ale na to, že snaha o přesné definování, co jsou to emoce, je nemožná a na jejich nahlížení existuje řada různých přístupů. Hlavním problémem při jejich zkoumání je totiž jejich subjektivnost. Emoce pomáhají reagovat na výzvy nebo příležitosti v okolí, jelikož koordinují odlišné systémy reakce – fyziologický, prožitkový a výrazový. Mohou též sloužit jako mechanismus adaptace (Stuchlíková, 2007, s. 8–11).

Každá emoce se projevuje v řadě forem, které se od sebe vzájemně liší – z toho důvodu např. vnímáme několik druhů lásky. Proto Stuchlíková uvádí, že je nejlepší přistupovat k emocím prototypicky – nesnažit se obsáhnout všechny emoční jevy jednou širokou definicí, ale vystihnout charakteristické rysy jednotlivých emocí. Při vymezování základních složek emocí se uvažuje o prožitkovém aspektu emocí, fyziologických procesech, které jsou součástí probíhající emoce, a o pozorovaném výrazu, jež k emoci náleží (Stuchlíková, 2007, s. 12).

2.1.1 Primární emoce

Primární emoce „představují určitým způsobem naprogramované reakce na určité charakteristické podněty vnějšího nebo vnitřního světa“ (Stuchlíková, 2007, s. 48). Jsou to tedy emoce vrozené a vztahují se k zajišťování pudových potřeb, zatímco sekundární emoce jsou spojeny s kognitivními procesy. Člověk si dokáže emoci uvědomit v souvislosti s objektem, který ji způsobil, a propojit tento objekt s vytvořeným emočním stavem. Pomocí primárních emocí však nelze vysvětlit celý rozsah emočního chování. Sekundární emoce závisí na uvědomování si pocitů. Vznikají díky spojení mezi kategoriemi objektů a situací a primárními emocemi (Stuchlíková, 2007, s. 48).

Existují různé výčty primárních emocí podle různých teoretiků. Pro účely své bakalářské práce jsem se rozhodla využít dělení Roberta Plutchika, jenž je definuje na základě tzv. psychoevoluční teorie, která byla poprvé popsána v roce 1958. Emoce jsou reakcí na události, které jsou jedincem hodnoceny jako významné pro jeho pohodu

a integritu. Jsou založeny na znalostech prostředí a tvoří komplexní řetězce událostí, jež nemusí být uvědomělé. Primárními emocemi jsou strach, hněv, radost, smutek, důvěra, znechucení, očekávání a překvapení (Stuchlíková, 2007, s. 49–52).

2.1.2 Obličejový výraz emoce

Univerzálnost emočního výrazu je charakteristickou vlastností primárních emocí. Aktuální psychický stav je vyjadřován celou řadou neverbálních prostředků a obličejový výraz je jejich nejvýznamnější složkou, protože se dá snadno rozpoznat a odlišit od jiné emoce. Dokonce i novorozenci jsou na základě obličejových výrazů schopni komunikovat. Některé emoce mají navíc stejný obličejový výraz ve všech kulturách – z toho důvodu je také možné celosvětově užívat emoji (Stuchlíková, 2007, s. 55–57).

2.1.3 Emoční gramotnost

Emoční gramotnost pomáhá jednotlivcům zvládat sociální interakce a dosahovat osobní integrity. „Je chápána jako soubor základních vědomostí o emocích a dovedností emoce rozpoznávat, regulovat a využívat ke svému prospěchu“ (Stuchlíková, 2007, s. 123). Mezi její klíčové součásti patří emocionální sebeuvědomování, regulace emocí, komunikace emocionálních obsahů a empatie a rozhodování, při kterém si jedinec uvědomuje, co si myslí a cítí (Stuchlíková, 2007, s. 123–124). Emoční gramotnost je velmi důležitá i pro komunikaci na sociálních sítích, při které může docházet k nedorozuměním, jelikož neprobíhá face to face způsobem a účastníci komunikace nemusí být schopni rozpoznat emoční stav druhého jedince.

2.2 Expresivita

V komunikaci se k verbálnímu vyjádření emocí užívají expresivní výrazy. Nový encyklopedický slovník expresivitu definuje jako „pragmatickou složku významu příslušného výrazového prostředku danou postojem mluvčího“ (Křístek, 2017).

Expresivitou v jazyce se ve své monografii zabývá Jaroslav Zima. Ten expresivitu nepovažuje pouze za lexikologický jev, ale proniká dle něj i do zvukové stavby jazyka, tvoření slov a tvarosloví. Expresivní výraz chápe jako „výraz vyjadřující vedle prvků

nocionálních i osobní citový vztah, třebaš již kolektivně zobecněný, k vyjadřované skutečnosti“ (Zima, 1961, s. 5).

Hlavní oblastí expresivity je mluvený jazyk, zejména spontánní mluvené projevy, jelikož mluvčí se snaží upoutat a následně udržet pozornost recipienta, snaží se recipienta o něčem přesvědčit (Zima, 1961, s. 5). Prvky mluveného jazyka v současné době tvoří významnou část komunikace na sociálních sítích (viz kapitolu Specifika elektronické komunikace), tudíž se dá předpokládat, že i zde se budou expresivní výrazy objevovat, přestože se primárně jedná o psanou komunikaci.

Zima definuje tři typy slovní expresivity: inherentní, adherentní a kontextovou (Zima, 1961, s. 10). Lexika, u nichž lze na první pohled bez kontextu poznat, že se jedná o expresivní výrazy, se řadí k expresivitě inherentní. Expresivita je stálou neoddělitelnou součástí jejich významu, nevzniká významovou změnou slova. Souvisí s jejich hláskovou podobou, zejména s hláskovou podobou jejich základu (např. hňup, fňukat) nebo typickou slovotvornou podobou (např. pitomec, babizna, psisko) – jejich expresivita je dána příponami, které „svou tvarovou a významovou nápaditostí označují výkyv od neutrálního základu zpravidla existujícího vedle slova expresivního“ (Zima, 1961, s. 14). Tento výkyv má buď stránku kvantitativní (augmentativnost – deminutivnost) nebo kvalitativní (pejorativnost – meliorativnost). Expresivita daná příponami se v lexikální zásobě vyskytuje u substantiv, adjektiv, verb, adverbii, numeralii a u některých pronomin. Mezi expresiva inherentní se řadí i slova s expresivitou danou změnou neživotnosti v životnost (např. zdechlina), slova s expresivitou vznikající významovou změnou slovotvorného typu (např. lumpárna), slova s expresivitou působenou reduplikací (např. pouhopouhý) a slova s expresivitou substantivních deminutiv (např. stromeček, ručka). Pro expresiva inherentní je charakteristické, že v lexiku mají neutrální jazykový ekvivalent (Zima, 1961, s. 12n.).

Slova s adherentní expresivitou jsou ve svém základním významu neutrální, mají ale potenciál se expresivními stát. V určitém kontextu si zachovávají svůj neutrální význam, ale v kontextu jiném může původně neutrální výraz nabýt sémantickou změnou významu expresivního. Dochází tak k významovému větvení slova, které má význam neutrální, věcný a vedle něj i význam nebo významy expresivní. Určení expresivity adherentní je tedy patrné až z určujícího kontextu. Jedná se o slova s expresivitou vznikající přesuny pojmenování uvnitř oblasti jevů lidského života (např. kousat), slova

s expresivitou vznikající pojmenováním skutečností z oblasti lidského života výrazy z okruhu života živočišného (např. žába), slova, u nichž expresivita vzniká přesunem pojmenování z oblasti živočišstva, rostlin a přírodních jevů do jiných oblastí (např. ševelení), a slova, u kterých expresivita vzniká záměnou pojmenování mezi oblastí neživé hmoty a oblastí lidského života (např. zlato) (Zima, 1961, 41n.).

Expresivita inherentní i expresivita adherentní jsou expresivitou lexikální, jsou to tedy jevy, které jsou součástí systému jazyka. Expresivita kontextová svou podstatou nepatří do oblasti lexikologie, ale je jevem stylistickým. Jde o slova, která nemají expresivní význam ve svém základu, ale která působí expresivně bez toho, aniž by se měnil jejich význam. Expresivita se jim dostává pouze v určitém kontextu tím, že se odlišují od svého jazykového okolí, takže se jedná zejména o jev stylistický a využívá se především v umělecké literatuře. (Zima, 1961, 84n.) „Expresivita není tu však spojena s významovou změnou slova, nýbrž je působena interferencí dvou různých stylistických vrstev“ (Zima, 1961, s. 11).

2.3 Emocionalita vs. expresivita

Je nutno zdůraznit, že pojmy emocionalita a expresivita nejsou zcela synonymní. Jak poukazuje Mikulová ve své studii, většina vědců zabývajících se expresivitou v jazyce se soustředí jen na jazykové projevy citovosti a opomíná její psychologický základ – samotné emoce tak nejsou v oblasti badatelského zájmu a emocionalita je chápána jako odchylka od normy (Mikulová, 2010, s. 115). Domnívá se, že termíny emocionalita a expresivita nelze zcela ztotožnit, přestože si jsou velmi blízké. Rozdíl spatřuje v tom, že „expresivitu lze chápat jako jev širší zahrnující všechny jazykové projevy, jimiž mluvčí vyjadřuje svůj (mnohdy velmi vyhrocený) subjektivní postoj ke sdělení, v tomto smyslu znamená expresivita skutečně jakési ‚vybočení z normálu, a tedy i z předpokládané formy‘; emocionalita je naproti tomu výrazem citů“ (Mikulová, 2010, s. 115). Křístek uvádí, že pojmy expresivita a emocionalita jsou příbuzné, ale že emocionalita má užší význam, jelikož se obvykle vztahuje pouze k vyjádření pozitivních nebo negativních emocí (Křístek, 2017).

3 Emoji

Slovo emoji pochází z japonštiny a v doslovném překladu znamená obrázkový znak (Guibon, 2017, s. 3). V českém prostředí se též používá výraz emodži nebo smajlík (přestože v tomto kontextu je výraz smajlík nepřesný, jelikož odkazuje spíše k pojmu emotikon – viz níže). Emoji zobrazují obličej vyjadřující různé pozitivní a negativní emoce, ale kromě toho existují i emoji, které zobrazují postavičky, zvířata, různé předměty, aktivity a koncepty, např. jídlo a pití, rostliny, sport, předměty každodenní potřeby, vlajky, počasí, místa atd. (Guibon, 2017, s. 3).

Emoji vytvořil Shigetaka Kurita v devadesátých letech minulého století za použití znaků Unicode. Byly zamýšleny jako vylepšené pokračování východního typu emotikonů (viz níže), které mělo představovat nejen emoce, ale i předměty apod. (Guibon, 2017, s. 3). Zpočátku byly přístupné jen uživatelům japonského mobilního operátora CoDoMo, ale následně byly standardizovány v Unicode 6.0, přičemž základní set obsahoval 722 znaků. Emoji začala podporovat společnost Apple, díky níž se postupně zpopularizovaly a v současné době se užívají celosvětově (Novak, 2015, s. 2). „On certain platforms (e.g. Instagram), in some countries (e.g. Finland and France), over half of all online messages contain emojis, and this trend is going up worldwide“ (Dulcinati, 2017, s. 11). Repertoár emoji se zvětšuje s každou novou verzí Unicode. Aktuální přehled lze najít na webové stránce Emojipedia⁶, která obsahuje i název a stručné vysvětlení každého znaku. Dříve též fungovala webová stránka Emojitracker⁷, která zobrazovala aktuálně nejvíce užívané emoji na Twitteru, v současné době již ale není aktualizována.

3.1 Odlišení pojmů emotikon a emoji

3.1.1 Emotikon

Výraz emotikon vznikl z anglických slov emotion a icon, bývá tedy charakterizován jako tzv. emoční ikona. Jedná se o sekvenci minimálně dvou ASCII znaků (nikoliv jeden znak), které dohromady utváří obličej, jenž má vyjadřovat emoci. Nejčastěji užívané varianty jsou kombinací dvojtečky jako očí, pomlčky jako nosu (existuje i varianta, která „nos“ vynechává) a závorky jako úst, na jejímž základě se jedná buď o tzv. „zamračený“

⁶ Dostupné z Emojipedia: <https://emojipedia.org/>. V další části práce pro zjednodušení na Emojipedii znovu neodkazují.

⁷ Dostupné z Emojitracker: <https://www.emojitracker.com/>.

emotikon, který vyjadřuje negativní emoce, nebo tzv. „usměvavý“ emotikon, který vyjadřuje pozitivní emoce. Od něj je také odvozen český název smajlík (z angl. smiley face) (Komrsková, 2016, s. 19).

V digitální podobě⁸ byl emotikon poprvé použit v roce 1982 profesorem informatiky Scottem Fahlmanem, který za pomoci emotikonů :-) a :-(ve svých zprávách odlišil vtipy od více seriózních sdělení. Od té doby jejich využití značně vzrostlo a kombinováním různých typografických znaků na klávesnici se začaly utvářet nové emotikony, které představovaly např. objetí nebo polibek (Novak, 2015, s. 2). Pojem emotikon se v lingvistice začal používat koncem devadesátých let dvacátého století (Komrsková, 2014, s. 3).

Emotikony jsou v elektronické komunikaci stejně jako emoji chápány jako náhrada neverbální komunikace a parajazykových prostředků. Novak dokonce ve svém článku nazývá emotikony parajazykem elektronické komunikace: „A decade later, emoticons had found their way into everyday digital communications and have now become a paralanguage of the web“ (Novak, 2015, s. 2). Uživatel pomocí emotikonů dokáže zakódovat informaci, kterou by jinak musel verbálně opisovat, a usnadňuje recipientovi interpretaci sdělení. Komrsková uvádí, že emotikony mohou sloužit také jako členící prostředek textu, případně interpunkce: „Kromě signalizace emocí autora textu a přidávání exprese mohou emotikony fungovat jako značky členící text nebo mohou přímo nahrazovat interpunkční znaménka. Přitom je nutné si uvědomit, že jeden výskyt emotikonu může zároveň nést vícero funkcí“ (Komrsková, 2016, s. 18).

Emotikony mají zobrazovat emoce produktora textu, nicméně existují také emotikony, u kterých je těžké odhadnout, co mají vyjadřovat, a dokonce i emotikony, jimž nelze přisoudit žádné konkrétní emoce, např. :-p (písmeno „p“ představuje „vyplazený“ jazyk). Takovýto emotikon je poté interpretován pouze na základě kontextu komunikace, např. zmíněný emotikon s „vyplazeným“ jazykem by mohl představovat výsměch, škádlení, ale také odpor (Komrsková, 2016, s. 18). Na základě tohoto poznatku se dá soudit, že emotikony mohou sdělení nejen upřesnit, ale v případě nesprávného pochopení zobrazovaného emotikonu i ztížit jeho interpretaci.

⁸ Je pravděpodobné, že emotikony se užívaly již dříve i v nedigitální komunikaci. Mezi první doklad užití emotikonu údajně patří souvšskyt znaků pro středník (;) a uzavírací závoru (()) v přepisu projevu Abrahama Lincolna z roku 1862, který se objevil v New York Times (Komrsková, 2014, s. 3).

Emotikony se mohou dělit na západní a východní dle kulturního prostředí, ve kterém vznikají. Toto rozlišení je spíše neoficiální (vytvořili je uživatelé), přesto se s ním často pracuje a je důležité, jelikož většina výzkumů zabývajících se výzkumem emocionality emotikonů zahrnuje pouze emotikony západní a emotikony východní opomíná (Guibon, 2017, s. 2). Západní emotikony jsou běžně známé a užívané v evropském a americkém prostředí. Jedná se o emotikony horizontální, to znamená, že uživatel musí při čtení „natočit hlavu“, např. :) vyjadřuje radost, xD vyjadřuje smích, :(vyjadřuje smutek a ;-)) vyjadřuje mrknutí. Východní emotikony (též kaomoji) jsou původem z Japonska a používají se zejména v jihovýchodní Asii. Jsou vertikální, uživatel tedy nemusí při čtení „vytáčet hlavu na stranu“, od emotikonů západních jsou tak rozdílné zejména svým natočením. Navíc se liší užitím některých konkrétních znaků pro vytváření částí obličeje, např. pro vyjádření očí se častěji používají dvě stříšky (^) namísto znaku pro dvojtečku (:). Jedná se např. o ^_^ pro vyjádření radosti a štěstí, (>_<) pro vyjádření starostí nebo Q.Q pro vyjádření smutku. Pomocí východních emotikonů se dají vyjádřit více komplexní emoce, či dokonce dokáží vyjadřovat části těla (Komrsková, 2014, s. 4–5).

Jak ve své studii dokazují Pavalanath a Eisenstein, západní emotikony jsou postupně nahrazovány emoji. „Our results show that the Twitter users who adopt emojis tend to reduce their usage of emoticons, in comparison with matched users who do not adopt emojis“ (Pavalanathan a Eisenstein, 2015, s. 4). Výzkum byl proveden pouze na Twitteru, přesto se dá předpokládat, že podobná situace nastává i na jiných sociálních sítích. Tuto tezi též potvrzuje, že na většině platforem (ale např. i v Microsoft Word) se emotikon, který má svůj protějšek v emoji, automaticky převádí do podoby emoji. Východní emotikony jsou nahrazovány v menší míře, jelikož poskytují více volnosti při zobrazování různých emocí (Guibon, 2017, s. 3).

3.1.2 Emotikon vs. emoji

Výrazy emoji a emotikon bývají v běžné konverzaci často zaměňovány či dokonce užívány jako synonymní. V mnoha případech na jejich rozlišení nezáleží, jelikož v konverzaci plní stejnou roli. Mnoho prací, které se zabývají emotikony, se mohou vztahovat i na emoji. V této bakalářské práci se zabývám zejména emoji, neboť

emotikony se v příspěvcích na Facebooku téměř nevyskytují. Z tohoto důvodu je nutné, aby byly výrazy rozlišeny.

Základní rozdíl spočívá v grafickém zobrazení – emotikony jsou sérií typografických znaků, zatímco emoji mají charakter „obrázku“, který se vkládá do textu, a jsou tvořeny pouze jedním znakem. Přestože existují znaky, které mají stejný význam, mnoho jich existuje pouze ve formě emoji, popřípadě ve formě emotikonu. Jedná se zejména o emoji, které nezobrazují obličej, nýbrž různé aktivity a předměty. Emoji i emotikony jsou považovány za náhradu neverbální komunikace na chatu, přesto emoji představují komplexnější sadu, ze které si uživatel vybírá, aby upřesnil informaci, kterou chce v textu poskytnout. Emoji jsou tedy chápány jako propracovanější pokračování emotikonů (Guibon, 2017, s. 3–4).

3.2 Užití emoji

Emoji v chatu slouží jako náhrada neverbální komunikace, která je přítomna při face to face konverzaci. Tvůrce textu s jejich pomocí může vyjádřit své emoce, nálady a myšlenky. Jako hlavní důvod jejich užití Novak ve své studii uvádí: „the presence of emojis has a positive impact on the emotional perception of the tweets by humans. After all, this is probably the main reason why they are used in the first place“ (Novak, 2015, s. 7).

Guibon ve svém příspěvku uvádí, že jedním z důvodů, proč jsou emoji používány, je to, že do jinak víceznačných zpráv vnáší informaci, která je upřesní a pomůže jejich interpretaci. Definuje 6 hlavních funkcí, které emoji v komunikaci plní (Guibon, 2017, 4–5):

1. vyjádření emoce ve výpovědi, jež má neutrální charakter;
2. posílení emocionality ve výpovědi, jež ji už vyjadřuje;
3. pozměnění emoce, kterou výpověď vyjadřuje (ironie, sarkasmus);
4. upozornění, které má získat nebo udržet pozornost recipienta;
5. jazyková ekonomie (slovo může být nahrazeno emoji);
6. zábava.

Jiný postoj k významu a užití emoji zaujímají Dresner a Herring, kteří ve svém článku na rozdíl od ostatních vědců přijímají definici emotikonu s odstupem. Termín

„emotikon“⁹ dle nich zobrazuje, jak jsou dnes emotikony běžně chápány v odborném diskurzu i v populární kultuře, tedy jako pouhé vyjádření emocí uživatele. „They are construed as indicators of affective states, the purpose of which is to convey nonlinguistic information that in face-to-face communication is conveyed through facial expression and other bodily indicators“ (Dresner, Herring, 2010, s. 250). Připouštějí, že tuto funkci emotikony v chatové konverzaci zastávají, nicméně poznamenávají, že při redukci na zobrazování emocí je vynecháno mnoho případů jejich typického užití. Za důležitější považují pragmatický význam emotikonů. Vymezují tři způsoby užití emotikonů: „(a) as emotion indicators, mapped directly onto facial expression; (b) as indicators of nonemotional meanings, mapped conventionally onto facial expressions; and (c) as illocutionary force indicators that do not map conventionally onto a facial expression“ (Dresner, Herring, 2010, s. 250).

⁹ Dresner a Herring ve studii rozebírají význam emotikonů, poznatky se však dají přenést i na kontext emoji.

ANALYTICKÁ ČÁST

V této části bakalářské práce provádím analýzu vybraných veřejných facebookových příspěvků a komentářů z období od 15. února do 15. března 2024. Příspěvky byly v uvedeném období náhodně vybrány ze tří facebookových účtů (ČT1, Olomoucký deník a Věda 24) a tří facebookových skupin (Kyneme rádi slane i sladce, Zahrada a rostliny a Knižní šílenství :-)¹⁰).

Výzkumnými otázkami, na které hledám v analytické části odpovědi, jsou:

1. Jaká emoji se užívají k vyjádření primárních emocí?
2. Jaká emoji jsou na Facebooku nejvíce užívaná?
3. Liší se užití emoji v závislosti na skupině/úctu, ze které pochází komunikát?
4. Jak uživatelé nakládají s emoji ve spojení s interpunkcí? Užívají se emoji jako interpunkce?

4 Metodologie

V práci kombinuji kvantitativní a kvalitativní metodu výzkumu. V první fázi jsem kvantitativní metodou zjistila, jaký je celkový počet užití jednotlivých druhů emoji, tabulka s kompletním výčtem se nachází v přílohách. Při sčítání jsem se řídila několika zásadami:

1. Emoji stejného druhu, která následují ihned po sobě, jsem započítávala pouze jako jeden doklad užití. To, že v některých případech uživatelé na stejném místě využívají velký počet stejných emoji, by mohlo ovlivnit pořadí nejvíce užívaných emoji.
2. Užití stejných emoji na různých místech v komunikátu se započítává každé jednotlivě.
3. Emoji znázorňující gesta a části lidských těl, která se liší barvou pleti (např. 👍, 🍑), započítávám pod stejný druh emoji (jedná se o emoji plnící stejnou funkci).
4. Emoji, která znázorňují postavy a liší se pouze genderem (např. 🧑, 🧒), jsem započítávala pod stejný druh emoji (jedná se o emoji plnící stejnou funkci).

¹⁰ Emotikon je součástí názvu skupiny.

5. Emoji srdce, které je v podobě karetního symbolu¹¹, jsem počítala jako běžné emoji srdce, protože je užíváno právě v tomto významu.
6. Emoji křenící se obličej (😬) a křenící se obličej s velkýma očima (😬) jsem započítávala pod stejný druh emoji, protože jejich vizuální podoba je na Facebooku v podstatě nerozlišitelná.

Následně provádím kvalitativní analýzu sebraného materiálu. Vytvořila jsem osm souborů emoji pro každou z primárních emocí dle teorie Plutchnika, o níž pojednávám v teoretické části. Zkoumaný materiál jsem poté podrobila obsahové analýze, při které jsem zjišťovala, v jakých situacích se emoji v komunikátech vyskytují. Tato zjištění jsem následně porovnala s vytvořenými soubory pro vyjadřování primárních emocí. Posléze jsem porovnávala, jak se liší výběr a počet emoji v rámci jednotlivých skupin a profilů.

Pozornost byla věnována i vztahu emoji a interpunkce. Analyzovala jsem, v jakých pozicích se emoji vyskytují vzhledem k interpunkčním znaménkům a v jakých situacích se o nich dá uvažovat jako o náhradě za interpunkci.

Emoji, jež jsou do textu vkládána, se vizuální podobou mírně liší od emoji, která se objevují na Facebooku. Je to zapříčiněno tím, že Microsoft Word má předurčený font na psaní emoji, který se odlišuje od fontu, jež užívá Facebook. Nicméně v příkladech, které v analytické části uvádím, se vždy jedná o stejná emoji, která se vyskytují v autentických komunikátech, ze kterých je čerpám. Veškeré komunikáty ponechávám v původní podobě, v jaké se objevily na Facebooku.

Názvy jednotlivých emoji, které v této práci uvádím, jsou volně přeloženy z jejich anglické varianty, jak je uvedena na Emojipedii. Při každé první zmínce je navíc emoji pro demonstraci uvedeno v závorce.

¹¹ Podoba klasického a karetního srdce se na Facebooku mírně liší, ale v prostředí Microsoft Word podoba není prakticky rozlišena.

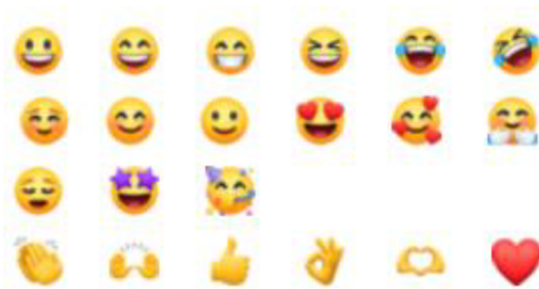
5 Vyjádření emocí skrze emoji

5.1 Emoji vyjadřující primární emoce

Pro každou z primárních emocí jsem vytvořila soubor emoji, o kterých předpokládám, že by je mohly vyjadřovat. Emoce nejsou ve výběru emoji reprezentovány rovnoměrně. Nejvíce jsou zastoupeny obličej vyjadřující radost či smutek. Mnohá emoji navíc nevyjadřují jednu konkrétní emoci a v různých kontextech mohou nabývat jiného významu, jedná se např. o již v teoretické části zmiňované emoji s vyplazeným jazykem. Dále se objevuje také mnoho emoji, která nezobrazují žádnou z primárních emocí, ale vyjadřují jiné více specifické pocity či stavy, např. zívající obličej (😮) dává najevo únavu či znučenost, obličej s rouškou (😷) vyjadřuje nemoc. V současné době největší část všech emoji zastupují znaky, jež nezobrazují emoce vůbec – jedná se o různá vyobrazení částí těla, postav, aktivit, zvířat, rostlin, vlajek...

Nejprve jsem vytvořila soubor emoji, která reprezentují radost (viz obrázek č. 1). V první řadě jsem zahrнула emoji tvořená obličejem, který vyjadřuje spokojenost, pocity štěstí a smích. Následně jsem zde zařadila i několik emoji, která nejsou tvořena obličejem, ale která jsou spojena s příjemnými pocity a spokojeností. Radost je emoce, jež je reprezentována nejvíce emoji.

Obrázek č. 1: Soubor emoji vyjadřujících radost

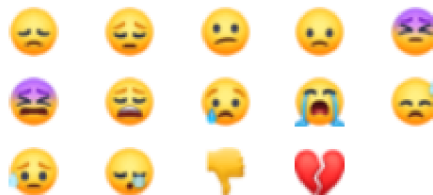
Poté jsem vytvořila soubor emoji pro vyjádření důvěry (viz obrázek č. 2). Do této skupiny jsem se rozhodla zařadit emoji, která reprezentují nějakou formu náklonnosti a pozitivního vztahu k druhému. Stejně jako u souboru radosti, i zde jsou zahrnuta emoji, která jsou tvořena obličejem, a následně emoji, která jsou vyjádřena jiným způsobem (gesto, srdce). Je nutné podotknout, že mnohá emoji, která jsou zařazena do tohoto souboru, se nachází i v souboru emoji vyjadřujících radost, jelikož v sobě mohou kombinovat více významů, jež by se daly považovat za výraz radosti i důvěry.

Obrázek č. 2: Soubor emoji vyjadřujících důvěru

Následně jsem vytvořila soubor emoji vyjadřujících smutek (viz obrázek č. 3). Smutek je opakem radosti, zařadila jsem sem tedy emoji ve formě, která zobrazuje slzy a pláč a která znázorňuje bolest či žal. Následně jsem pod tuto skupinu zařadila i palec dolů (👎), který obecně může znamenat, že se uživatel necítí dobře (není v dobré náladě), a zlomené srdce (💔), které znázorňuje duševní bolest. Jako pro vyjádření radosti, i pro vyjádření smutku je poměrně obsáhlé množství emoji, která se dají použít, nicméně v některých případech jsou si vizuálně velmi podobná.

Obrázek č. 3: Soubor emoji vyjadřujících smutek

Jako další jsem vytvořila soubor emoji vyjadřujících hněv (viz obrázek č. 4). Nejedná se o mnoho emoji, přesto všechna zcela jednoznačně znázorňují rozlobenost, zlost a vztek. I zde jsou zařazena dvě emoji, která jsou ve formě gesta a která by teoreticky mohla vyjadřovat naštvání či hněv.

Obrázek č. 4: Soubor emoji vyjadřujících hněv

Poté byl vytvořen soubor emoji vyjadřujících znechucení (viz obrázek č. 5). Jsou zde zařazena emoji, která znázorňují obličej reagující na nějaký ošklivý podnět. Na rozdíl od předchozích souborů jsou v tomto případě zahrnuta jen emoji, která jsou ztvárněna obličejem. U ostatních typů emoji nepozorují žádná, která by pod tuto emoci patřila. Tato skupina je tedy poměrně úzká.

Obrázek č. 5: Soubor emoji vyjadřujících znechucení

Následně jsem vytvořila soubor emoji znázorňujících pocit strachu (viz obrázek č. 6). Jedná se emoji, která vyjadřují reakci na ohrožení a nebezpečí. Některá emoji se překrývají s těmi, která byla zařazena do souboru pro vyjádření smutku. Jedná se o emoji, která vyjadřují pocity bezmoci, zoufalství a frustrace, dají se tedy přiřadit k oběma skupinám. Stejně jako u předchozí skupiny, ani zde nejsou zařazena emoji, která nejsou ve formě obličeje.

Obrázek č. 6: Soubor emoji vyjadřujících pocit strachu

Poté jsem vytvořila soubor emoji, která vyjadřují překvapení. Jedná se o emoji, jež znázorňují reakci na nečekanou situaci. Ani v tomto případě nebyla zařazena emoji, která nejsou tvořena obličejem.

Obrázek č. 7: Soubor emoji vyjadřujících překvapení

Poslední primární emoci, ke které jsem tvořila soubor emoji, je očekávání. Na rozdíl od ostatních primárních emocí se jedná o emoci, která se neprojevuje signifikantním obličejovým výrazem, bylo tedy poměrně obtížné k této skupině nějaké emoji zařadit. Nakonec jsem se rozhodla pro obličej se zvednutým obočím (🤔), jenž může vyjadřovat mírnou obavu či zvažování. Očekávání může být chápáno i v pozitivním smyslu, proto jsem zařadila i gesta, která považuji za znázornění naděje.

Obrázek č. 8: Soubor emoji vyjadřujících očekávání

5.2 Reálná situace

Vytvořené soubory emoji vyjadřujících primární emoce jsem konfrontovala s příspěvky a komentáři, jež jsem sesbírala na Facebooku. Vyšlo najevo, že v reálných komunikátech slouží emoji k vyjádření více než jedné emoce a zároveň mohou vyjadřovat emoce komplexnější než primární (zejména u pozitivních emocí), tudíž je obtížné je k nim jednoznačně přiřadit. Rozdělila jsem tedy komunikáty na ty, jež vyjadřují pozitivní emoce, a na ty, jež vyjadřují negativní. Mezi pozitivní emoce patří radost a důvěra, mezi negativní smutek, hněv, znechucení a strach. Překvapení a očekávání mohou být pociťovány dle kontextu jako pozitivní i negativní.

5.2.1 Pozitivní emoce

Emoji, která vyjadřují pozitivní emoce, v elektronické komunikaci převažují. V analyzovaném materiálu se situace, ve které emoji vyjadřují pozitivní emoce, naskytla 224krát, zatímco situace, ve které vyjadřují emoce negativní, se naskytla 89krát. Z toho vyplývá, že cca 2,5krát častěji se na českém Facebooku vyskytují pozitivní emoji. Tomu odpovídá i prvních deset nejužívanějších emoji, mezi nimiž se nevyskytuje žádné, které by bez kontextu vyjadřovalo vyloženě negativní emoci (viz tabulku č. 1¹²).

Při porovnání mnou vytvořeného souboru emoji pro vyjádření radosti a souboru emoji, která se vyskytují v reálných komunikátech, vychází najevo, že mnou zvolená emoji ve velké míře odpovídají realitě na Facebooku. Všechna emoji, která jsem do souboru zařadila, se alespoň v jednom případě vyskytují v pozici, ve které vyjadřují radost nebo spokojenost tvůrce textu. Pochybnosti jsem měla pouze u gesta rukou spojených do tvaru srdce (👉👈):

já si taky myslím ze by myčka byl nejlepší nápad 😄😁👉👈

Emoji rukou spojených do tvaru srdce v tomto případě může mít více významů, a to zejména ve spojení s ostatními emoji. Všechna tři emoji dohromady vyjadřují pobavení a zároveň náklonnost k tvůrci příspěvku, na kterou tato zpráva reaguje. Jednou z možností vyjádření radosti je smích, na základě čehož by se dal příklad zařadit k emoci radost, ale je možné, že kdyby stálo emoji spojených rukou do tvaru srdce samostatně, vyznění zprávy by bylo jiné. Takový případ se ovšem ve zkoumaném materiálu nevyskytuje ani jednou.

¹² Tabulka se nachází v kapitole 5.3.

Mezi jednotlivými emoji, která se užívají k vyjádření pozitivních emocí, jsou poměrně značné rozdíly v četnosti užití. Jednoznačně převažují srdce (❤️) (40krát), obličej válející se směchy (😂) (39krát) a palec nahoru (👍) (34krát) (viz kapitolu 6). Naopak gesto rukou spojených do tvaru srdce, které rozebírám v předchozím odstavci, se v příspěvcích vyskytlo pouze dvakrát.

Analýza materiálu pro vyjadřování emocí důvěry se jeví značně problematičtější. Jedná se o emoci, která se ve veřejných příspěvcích, ze kterých jsem čerpala materiál na výzkumnou část, téměř neobjevuje. Emoji, která jsem zvolila jako reprezentativní pro tuto emoci, se ve většině případů vyskytují jako vyjádření jiného pocitu – vděku, pochvaly či prosby. Často se vyskytují také v kombinaci s jinými emoji, která lze interpretovat jiným způsobem. Z těchto důvodů nelze zcela jednoznačně potvrdit, zda vytvořený soubor tuto emoci skutečně reprezentuje, či je v reálných situacích zastupována jiným způsobem. V následujících odstavcích proto uvádím, jaké pozitivní emoce jsou skrze emoji vyjadřovány. V mnoha případech přitom může jít o variaci primárních emocí či jejich kombinaci s jinými emocemi, např. kombinace radosti a vděku:

Zajímavá a krásná květinka. Ať vám dělá radost a dík, že jste se o ní podělila.

Pozitivní emoji slouží primárně k tomu, aby jinak neutrálním textům dodala pozitivní emoční zabarvení, díky kterému recipient může odhadovat, v jakém mentálním rozpoložení se produktor textu nachází:

Tak dneska kaiserky 😊 posypané sýrem a hrubou solí 😊

Emoji, která jsou v podobě jakéhokoliv obličejce s úsměvem, se mohou užívat ke stanovení faktu, že se uživatel baví, že mu něco přijde vtipné nebo že sám vtipkuje. V případě, že produktor textu vtipkuje, emoji vtipné prohlášení pouze doprovází a recipientovi je tím usnadněna interpretace obsahu zprávy. Když autor textu vyjadřuje pobavení, emoji může doprovázet lexikální obsah, nebo může ve zprávě jako reakce stát samostatně:

Český lev – ceny České filmové a televizní akademie již dnes ve 20:10 na ČT1...

Smích a vtipkování se může vyjadřovat také pomocí „nevidím zlo opičky“ (🙈), jež se nachází mezi nejvíce užívanými emoji. Jedná se ale o emoji, které je značně mnohoznačné, a tudíž se dá interpretovat různými způsoby. V některých situacích se toto emoji může vyskytovat jako vyjádření trapnosti nebo jej uživatel může využít, aby naznačil, že se záměrně vyhýbá nějakému tématu konverzace či ignoruje nějakou informaci, kterou mu jiný uživatel poskytl. Je tedy možné, že v některých situacích může dojít k nepochopení významu a zpráva může být dezinterpretována. Pro srovnání:

Souhlas! Já říkám: Život s ADHD je rychlý, život s člověkem s ADHD je těžký!

Nechápu proč je Všechnopárty v pátek večer, v sobotu dopoledne a v sobotu večer 🙈. To vážně nemáte co jinýho vysílat?

Pozitivní emoji se užívají k vyjádření pochvaly a podpory – tvůrci textů nejčastěji užívají emoji, která nějakým způsobem ve svém vzhledu obsahují srdce, či gesta, která naznačují dobré úmysly. Podpora může být naznačena též užitím emoji čtyřlístku (🍀) nebo sepjatých rukou (🙏). Sepjaté ruce se ale častěji užívají pro vyjádření vděku nebo prosby:

... Poslali by jste fotky kdo mate podobně a jak máte zařízeno? 😊 🙏

Zvláštním případem je vyjadřování dojetí pomocí emoji. V takových případech jsou kombinována emoji, která mám zařazena mezi pozitivní, a emoji, která mám zařazena mezi negativní emoce:

Masakr. 😭 ❤️

Kombinací emoji v uvedeném příkladu dává tvůrce najevo, že ho něco rozesmutnilo, ale díky emoji srdce zároveň naznačuje, že se mu daná věc zamlouvá. V některých případech se kombinuje verbální vyjádření pozitivního hodnocení společně s emoji, které vyjadřuje smutek:

Tak to bude zas sila 🙏

5.2.2 Negativní emoce

Po konfrontování souboru emoji pro vyjadřování smutku a reálné situace na Facebooku vyšlo najevo, že některá emoji, která byla zařazena do tohoto souboru, se nevyžívají, konkrétně jde o umíněný obličej (😞) a obličej s pláčem na krajíčku (😓). Stejně tak se pro vyjádření smutku nevyžívá ani palec dolů, který se nachází spíše v situacích, ve kterých znázorňuje nesouhlas nebo nespokojenost. Ostatní emoji se prokázala jako správně určená – všechna se ve zkoumaném materiálu alespoň jednou ve významu smutku projevila. Např.:

Chtěla bych se dožít doby, kdy si lidé nebudou myslet, že je potřeba použít násilí, aby z člověka vyrostl dobrý člověk. Je mi všech obětí násilí moc líto. Moc. Achjo 🍷

Jak již bylo zmíněno výše, emoji, která jsem primárně určila pro smutek, se často používají v kontextu vyjádření dojetí. Kromě této možnosti se ve zkoumaném materiálu objevují v situacích, ve kterých by se dala interpretovat jako projev soucitu a lítosti. Je přitom možno je vyjádřit kombinací verbálního způsobu a emoji, ale také pouze užitím emoji. Lze srovnat:

Dnešní tragický nález v Olomouci...¹³

Ta paní? Chjo 😞

Nejčastější způsob, jak se emoji v negativním kontextu užívají, je k vyjádření pocitu zklamání či nespokojenosti. V takových případech lze užít všechna emoji, která jsem zvolila pro soubor vyjadřující smutek:

To je ale blbost... 🙄 Tohle se nepovedlo ani trochu.

To tedy ne. Stačila chvilka a nedělní večer skončil u jiné tv stanice 🤔

Obličejová emoji pro vyjadřování hněvu, která se na Facebooku používají, přesně odpovídají těm, která jsem zařadila do souboru emoji pro vyjadřování této emoce. Převažuje rozzlobený obličej (😡) (9krát). Určování emoce hněvu bylo v textu bezproblémové, jedná se o emoji, která jsou svým významem snadno interpretovatelná.

¹³ Pro kontext je zahrnut i příspěvek, na který reagují oba následující komentáře.

Emoji se při vyjadřování hněvu často kombinují s užitím vykřičníků, v takových případech emoci ještě znásobují:

Politika politika politika! 🙄

Ukázalo se, že vyjádření hněvu pomocí gest se příliš nevyužívá. Z mnou dvou zvolených se v tomto kontextu objevilo jen jedno – vztyčený prostředníček (👉), ale jeho užití není obvyklé, objevilo se pouze v jednom případě, v němž podporuje vulgární tón zprávy:

Neschopnost a lenost se kompenzovala už za komunistů PS a udavači, dnes za to flákání a chrápání na služebnách, nas 😏 at 👉 👉 👉

Podobně jako hněv, i znechucení je v příspěvcích snadno rozeznatelné. K jeho vyjádření se nejčastěji užívají emoji imitující zvracení (🤢) či nevolnost (🤒), např.:

Jako první měl jít Minář, ...ale to je typický český fotbal 🤢

Omámený obličej (😏), o kterém jsem předpokládala, že se bude v situacích vyjadřujících znechucení vyskytovat, se prokázal jako málo frekventované emoji, jelikož v sebraném materiálu se nevyskytl ani jeden případ jeho užití. Poslední emoji, jež jsem do této skupiny zařadila – obličej protáčející oči (🙄) – se v komunikátech častěji používá k naznačení podráždění:

Je úplně jedno v které jsem skupině. 🙄 Všude samá negativita. 🙄 Plno odborníků na všechno. Mazec ta dnešní doba. 🙄

Projevy strachu se ve zkoumaném materiálu téměř neobjevují, nelze tedy zhodnotit, jak přesný je soubor emoji, který jsem pro něj vytvořila. V některých komunikátech je vyjádřena mírná obava, ale je vždy spojena s pocity hněvu, popřípadě znechucení – objevuje se tedy společně s emoji pro příslušné emoce. Jako způsob, jak se znázorňuje emoce strachu, bylo potvrzeno emoji obličej křičící hrůzou (😱):

A budeme se bát! 😱

Emoji v tomto případě ale pouze doplňuje prohlášení, ve kterém autor sděluje, že na něj něco zapůsobí pocitem strachu. Primárně se tedy o vyjádření strachu skrze emoji nejedná, nicméně se potvrzuje, že někteří uživatelé jej v kontextu této emoce používají.

Kromě této situace se v sesbíraných komunikátech objevila ještě jedna, ve které je užito emoji, které považuji za vyjádření strachu:

Jsem nadšený z autentické výpovědi jak se žije ve Zmijozelu kde Woldemort má kontrolu i nad myšlenkami 🤪😱👁️

V uvedené situaci autor reaguje na příspěvek, který popisuje totalitní režim v Severní Koreji, příslušná emoji tedy pravděpodobně vyjadřují kombinaci pocitu ohrožení a ohromení.

Obličej s vykukujícím okem (👁️), o kterém jsem se domnívala, že by mohl k vyjadřování strachu sloužit, se objevoval spíše v kontextu studu a zahanbení:

... Moja ruža mi jeden rok tolerovala i to, že som ju zrezala veľmi malo. 🤪 ...

Ostatní emoji, jež jsem spojila s pocitem strachu, se v sebraném materiálu nevyskytují vůbec, bylo by tedy třeba provést delší a důkladnější průzkum, aby se zjistilo, v jakém významu se v reálných komunikátech mohou užívat a která emoji jsou s emocí strachu skutečně spojena.

5.2.3 Překvapení a očekávání

Jak již bylo zmíněno výše, překvapení a očekávání se mohou objevovat v pozitivním i negativním kontextu. Ve zkoumaném materiálu jsem našla jen malý počet komunikátů, ve kterých by se vyjádření těchto emocí vyskytovalo. Z emoji, která jsem zařadila do souboru pro vyjadřování překvapení, se reálné užití v této situaci prokázalo jen u dvou. V obou případech byla emoji užita v pozitivním kontextu:

WHAU!!! 🤪 Skvělé, neuvěřitelné, dokonalé!...

Brian Cox je neuvěřitelnej 🤪

Stejně tak i vyjádření očekávání se objevilo pouze v pozitivním kontextu, tedy ve smyslu vyjádření naděje. Jediné emoji, které se ve zkoumaných komunikátech v této situaci objevuje, je emoji sepnatých rukou:

Věřím v dobrý konec! 🙏🍀

5.2.4 Ironie a výsměch

Emoji je velice často užíváno v textech s ironickým či výsměšným obsahem. Ve zkoumaném materiálu se takových situací vyskytlo 46 (oproti 3 situacím, v nichž je použita pouze ironie slovní bez emoji). Tyto případy jsem při kalkulaci s emoji vyjadřujícími pozitivní a emoji vyjadřujícími negativní emoce nezapočítávala ani pod jednu kategorii. Případy ironie jsem posuzovala dle definice z Nového encyklopedického slovníku češtiny: „V ironii je to, co je ve skutečnosti míněno (intendováno), opakem konvenčního (doslovného) významu toho, co bylo skutečně řečeno“ (Nekula, 2017). Za výsměch považuji zlomyslné sdělení spojené se smíchem, které má druhého uvést do trapné situace, na základě čehož ho odlišuji od vtipu a pobavení, které je započítáno mezi situace, ve kterých emoji interpretuji jako projev pozitivních emocí.

S ironií a výsměchem jsou nejčastěji spojena emoji, která jsem zařadila do souboru emoji vyjadřujících radost. Nejběžnější je obličej válející se smíchy (😂) a obličej brečící smíchy (😂):

Schváleno. „Pro město od počátku prodělečný podnik...“¹⁴

*Výborný kauf 😂😂😂😂😂😂😂 Do reko tak 200-250 a nepoteče
úřednicím dole za krk 😂😂😂😂😂😂😂*

Dalšími emoji, která se pojí s ironií, jsou různé varianty emoji vyjadřujících smích. Emoji, u kterého jsem předpokládala, že bude s ironií spojeno nejvíce¹⁵ (obličej s mírným úsměvem 😊), se ale častěji vyskytlo v kontextu, kdy bylo použito k vyjádření radosti. Přesto ho někteří uživatelé využili i k vyjádření ironie:

V Holici se připravuje stavba velkého supermarketu...¹⁶

No to už jsme potřebovali jako sůl... 😊

¹⁴ Pro kontext je zahrnut i příspěvek, na který komentář reaguje.

¹⁵ Na jiných sociálních sítích (zejména Instagram) se vyskytuje nejčastěji v ironickém kontextu. Bylo by třeba jiného výzkumu, který by neprobíhal na Facebooku, aby to potvrdil.

¹⁶ Pro kontext je zahrnut i příspěvek, na který komentář reaguje.

Objevil se jeden doklad, ve kterém emoji pouze nedoprovází lexikálně vyjádřenou ironii, ale samo nese ironický význam zprávy¹⁷. Ironie je způsobena nesouladem běžného významu emoji a obsahem zprávy:

*Papoušci pronikají stále více na sever. A ano, škodí...*¹⁸

Ještěže máme po dědech ty vzduchovky 🤪

5.3 Nejčastěji užívaná emoji

Ve svém výzkumu jsem na Facebooku nasbírala příspěvky a komentáře, ve kterých se dohromady nachází užití 724 emoji. Tento počet je roz distribuován mezi 164 jednotlivých druhů emoji a z toho velké množství (jedná se zejména o emoji zobrazující předměty, zvířata a rostliny, ale týká se to i některých obličejových emoji) se v materiálu vyskytuje pouze jednou nebo dvakrát. Z toho vyplývá, že se užívá poměrně široké spektrum druhů emoji, a je pravděpodobné, že každý uživatel má svou osobní sadu emoji, kterou preferuje nad ostatními a opakovaně ji využívá při tvorbě textů.

V tabulce č. 1 je představeno jedenáct¹⁹ nejvíce užívaných emoji (výsledek vychází z mého výzkumu). V následujících podkapitolách se blíže věnuji třem nejčastěji užívaným emoji na Facebooku.

¹⁷ Domnívám se, že tento typ vyjádření ironie je velice častý na jiných sociálních sítích (zejména v anglosaském prostředí).

¹⁸ Pro kontext je zahrnut i příspěvek, na který komentář reaguje.

¹⁹ Je zobrazeno prvních jedenáct pozic, jelikož 9.–11. pozice jsou sdílené.

Tabulka č. 1: Nejčastěji užitá emoji na Facebooku

Pořadí	Emoji	Počet užití
1.		40×
2.		39×
3.		34×
4.		28×
5.		22×
6–8.		21×
6–8.		21×
6–8.		21×
9–11.		18×
9–11.		18×
9–11.		18×

5.3.1 Tři nejčastěji užívaná emoji

5.3.1.1 Červené srdce

Klasické²⁰ červené srdce se ve zkoumaném materiálu objevilo 40krát, jedná se tedy o nejčastěji užívané emoji. Dle Emojipédie běžně vyjadřuje projev lásky a zamilovanosti, ale dá se použít i v neromantickém kontextu jako projev náklonnosti nebo obecně jako projev dobré nálady. Dodává zprávě pozitivní konotace a může adresátovi pomoci v případě nejednoznačnosti textového sdělení. Na oblibě tohoto emoji se podílí také skutečnost, že je nastaveno jako základní reakce (případně jedna ze základních reakcí) na mnoha sociálních sítích.²¹

Ve zkoumaném materiálu se ani v jednom případě nevyskytuje emoji srdce k vyjádření milostného citu k druhému člověku, ale předpokládám, že je to zapříčiněno

²⁰ Klasickým mám na mysli, že je ve své základní originální podobě. Existují podobné emoji srdce, které z tohoto základního vycházejí, např. emoji pro jiskřící srdce (viz obrázek x).

²¹ Např. na Instagramu, když uživatel „lajkne“ nějaký příspěvek, znamená to, že mu přiřadí emoji srdce (ve významu „to se mi líbí“).

tím, že jsem zkoumala jen veřejné příspěvky, a situace v soukromém chatu bude s největší pravděpodobností odlišná. Nejčastěji se červené srdce používá k tomu, aby uživatel dal najevo, že se mu něco líbí, že je s něčím spokojen:

Úžasné, skvělé ❤️💜 *Hezky vycytáno i řečeno* ❤️ ...

Časté je také využití srdce k vyjádření vděku:

Děkujeme všem a děkujeme, že jsme mohli tuto akci sdílet s vámi a správci nám to dovolili. 🥰❤️❤️

Může také sloužit k vyslovení podpory, v takových situacích se často vyskytuje dohromady s emoji čtyřlístku:

... Přeji brzké uzdravení. 🍀🍀🍀❤️

Může sloužit též k projevu dobré nálady či dobrého úmyslu, a to např. v situacích, kdy někdo někomu něco nabízí či doporučuje:

... Doporučuji! ❤️

Emoji zobrazující srdce se vykytuje i v několika dalších obměnách (viz obrázek 9) – nejčastěji se jedná o různé barevné varianty. Užití poté záleží na preferencích uživatele, přesto předpokládám, že některé barevné varianty mohou být spojeny s různými skutečnostmi²², např. se domnívám, že v následující ukázce je použito zelené srdce (❤️), jelikož se komunikující baví o přírodě a zahradničení:

... Taký nepodporuji těžbu rašeliny, to je základ přírodních zahrad, což může být i vaše cesta, držím palce. 👍❤️

Z toho vyplývá, že barevné varianty klasického červeného srdce mohou nést i jiný význam než pouhé vyjádření zamilovanosti či náklonnosti, a nemají tedy zcela totožné využití.

Další varianty červeného srdce jsou např. srdce probodnuté šípem (❤️🔪), dvě srdce (❤️❤️) nebo rostoucí srdce (❤️🌱), které dle Emojipédie mohou mít lehce odlišný význam – např. dvě srdce znamenají „láska je ve vzduchu“, ale jde o tak nepatrný významový

²² Příklad, který nevyplývá z mého výzkumu, ale v současné popkultuře je známý: fanoušci seriálu Bridgerton mají žluté srdce spojeno s milostným párem Colina a Penelope (neboli Polin), protože žlutá barva je barva rodiny Featheringtonů, do které Penelope patří.

posun, že ho při reálném užití v textu nelze odlišit. Tyto varianty se objevují ve stejných pozicích jako klasické červené srdce, pouze s menší frekvencí výskytu.

Jani nádhera ❤️

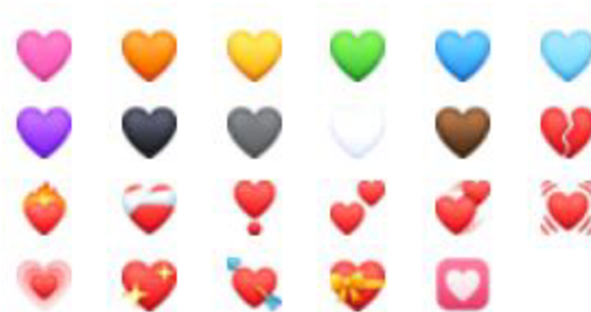
Krásná fotka, Ivetko ❤️.

Z uvedených příkladů je patrné, že obě emoji slouží k vyjádření faktu, že se tvůrcům komentáře líbí příspěvek, který přidal jiný uživatel, tedy se potvrzuje domněnka, že významové užití těchto emoji v textu je totožné.

Dalšími emoji, jejichž základem je srdce, jsou např. zlomené srdce (💔) a hojící se srdce (💕), u nichž už je ale patrný odlišný význam, a tudíž i jiné využití v textu. Nelze je s klasickým emoji srdce volně zaměnit. Hojící se srdce se ve zkoumaném vzorku příspěvků neobjevilo, dle Emojipédie se ale využívá ke znázornění procesu uzdravení se nebo k vyjádření sympatie s někým, kdo prochází obtížným obdobím. Zlomené srdce funguje jako protipól, využívá se k vyjádření duševní bolesti či smutku:

... Je mi všech obětí násilí moc líto. Moc. Achjo 💔

Obrázek č. 9: Emoji, jejichž základem je srdce

5.3.1.2 Obličej válející se smíchy

Jako druhé nejčastěji užívané emoji (39 výskytů) se dle mého výzkumu jeví obličej válející se smíchy, je ale třeba podotknout, že rozdíl mezi první a druhou pozicí v četnosti užití je velmi malý, tudíž nelze vyloučit, že kdyby byl zkoumaný materiál obsáhlejší, došlo by ke změně pořadí těchto emoji. Nicméně mezi druhou a třetí pozicí je již rozdíl více značný, dá se tedy konstatovat, že emoji srdce a obličej válející se smíchy na Facebooku převažují.

Interpretuje se jako hysterický smích, který je více intenzivní než u obličeje slzíciho smíchy. Má adresátovi textu dát najevo, že si uživatel dělá legraci nebo že je pobavený. Podobně jako u emoji srdce, i zde může mít na oblíbenosti podíl skutečnost, že se nachází mezi základními reakcemi na některých sociálních sítích, ale domnívám se, že v tomto případě je důležitější, že má toto emoji jednoznačnou interpretaci. Ve zkoumaném materiálu jednoznačně převažuje užití, které vyjadřuje pobavení:

Rád bych věděl kolik lidí zase bude plakat že je nějaká uzavírka 🤔

Nicméně se nedomnívám, že by oproti emoji brečícímu smíchy vyjadřoval obličej válející se smíchy více intenzivní pobavení. Situace, ve kterých se obě emoji nacházejí, jsou stejné, předpokládám tedy, že se jedná o osobní preference uživatele, a zintenzivnění pobavení se vyjadřuje spíše znásobením počtu emoji, která jsou užitá.

Pomocí obličeje válejícího se smíchy vyjadřují uživatelé též ironii a výsměch (viz kapitolu 5.2.3):

V Holici se připravuje stavba velkého supermarketu...²³

*Já bych postavil ještě jedno TESCO a ještě jeden GLOBUS 🤔🤔🤔 at
máj taky double.... 😏😏*

5.3.1.3 Palec nahoru

Palec nahoru (👍) se ve zkoumaném materiálu objevil 34krát, stejně jako červené srdce a obličej válející se smíchy ho můžeme řadit mezi nepoužívanější emoji. Mezi nejoblíbenější patří patrně z toho důvodu, že se jedná se o nejjednodušší způsob, jak vyjádřit souhlas. Palec nahoru značí, že produktoři textu připadá něco sympatické, že se mu něco líbí:

*Ano, výborný film a výborná kniha. Doted' mě překvapuje, že tak obtížné téma se
dá zpracovat tak, že se v tom člověk neztratí. 👍*

Stejně jako obličej válející se smíchy, i palec nahoru se dá v textech využít k vyjádření ironie:

²³ Pro kontext je zahrnut i příspěvek, na který komentář reaguje.

Schváleno. „Pro město od začátku prodělečný podnik...“²⁴

Si nekdo zas namazal kapsu pekne, to bylo hned od zacatku jasny, ze je to tezkej solich... klasika, když je v tom vice lidi tak se to neresi 🍷

Na rozdíl od emoji, která se nacházejí na prvních dvou pozicích v četnosti užití, palec nahoru nemá žádná alternativní emoji, která by měla totožný či téměř stejný význam. Z toho důvodu se dá také říct, že „patří“ na třetí místo, jelikož uživatel si nevybírá mezi tímto a jemu podobným emoji. Významově nejbližší je OK gesto (👌), které se s ním ale nedá plně zaměnit (ve srovnání s některými variantami srdce či s obličejem brečícím smíchy, které se dají zaměnit s klasickým červeným srdcem a s obličejem válejícím se smíchy).

5.4 Užití v rámci jednotlivých skupin a profilů

Jak již bylo zmíněno, příspěvky pro analytickou část jsem sbírala ze tří skupin a tří profilů na Facebooku. Jednalo se o skupinu, která má jako ústřední téma pečení (Kyneme rádi slané i sladce), skupinu, která je soustředěna okolo tématu zahradničení (Zahrada a rostliny), a skupinu, která sdílí své čtenářské tipy (Knižní šílenství :-). Účty, ze kterých jsem materiál sbírala, byly ČT1, Olomoucký deník a Věda 24. Skupiny, které jsem zvolila, mají všechny neformální charakter, zatímco účty jsou charakteru formálního – jde o verifikované účty, z nichž dva spadají pod veřejnoprávní média a jeden je zpravodajského charakteru.

5.4.1 Kyneme rádi slané i sladce

Skupina sdružuje uživatele se zálibou v pečení. Předpokládala jsem, že se to projeví ve zvýšeném množství emoji, které znázorňují různé druhy jídla, zejména pečiva, nicméně tento předpoklad se nepotvrdil. V časovém období, ve kterém jsem příspěvky shromažďovala, se emoji zobrazující potraviny nijak výrazně neprojevila. Výjimkou je tento příspěvek, ve kterém tvůrce textu vyjmenovává jednotlivé potraviny a následně slovní vyjádření doprovází i příslušnými emoji:

²⁴ Pro kontext je zahrnut i příspěvek, na který komentář reaguje.

Buchtíčky/ žemličky/ buns ... v slanej verzii plnené syrom 🍞 a potreté bylinkovým maslom 🌿 🍞 🌿 z pečeného cesnaku 🧄 No čo Vám poviem? 😬 Delikatesa 🙌 🙌 😊

Ve skupině značně převažují zprávy, ve kterých tvůrce komunikátu užívá emoji. V mnoha případech se vyskytuje kombinace několika emoji, zmnožení stejného emoji a na sobě nezávislé užití stejných či rozdílných emoji na několika místech v textu. Docházím tedy k závěru, že se jedná o skupinu, ve které je užití emoji k vyjádření emocí běžné. Nejčastěji jsou reprezentovány pozitivní emoce – zejména spokojenost a podpora, k jejichž vyjádření se užívají emoji, která jsem zařadila do souboru pro radost a důvěru, např.:

Můj nejoblíbenější recept na koláče ❤️

Krásné koláče 🍞

Emoji, které se pro tuto skupinu jeví jako specifické, je olizující se obličej (😋), který se využívá pro vyjádření toho, že něco vypadá chutně a že se tvůrci textu „sbíhají sliny“. V této skupině se nachází šest z osmi výskytů tohoto emoji (avšak i ve zbylých dvou případech má emoji stejný význam) v rámci celého zkoumaného materiálu. Další emoji, které se v porovnání s ostatními v této skupině značně prosazuje, je OK gesto, které značí, že je vše v pořádku, nebo kterým uživatel naznačuje, že se mu něco líbí. Tato dvě emoji se v této skupině vyskytují i ve vzájemné kombinaci:

Ježíš, to je lákavé 😋 🙌 ❤️

5.4.2 Zahrada a rostliny

Skupina se soustředí na téma pěstování a zahradničení. Oproti předchozí skupině se zde zmíněné hlavní téma výrazně projevuje i při výběru emoji – mnoho zpráv obsahuje emoji zobrazující různé druhy rostlin, ale třeba i počasí. Z těchto specifických emoji je nejvíce užívaný čtyřlístek, který se v této skupině nachází v pozicích, ve kterých vyjadřuje štěstí nebo přání, např.:

... Tohle je můj třetí pokus, tak snad to přežije 🍀 😊

I v této skupině, stejně jako v předchozí, je užití emoji velmi běžné a většina zpráv nějaké obsahuje. I zde převažuje vyjádření pozitivních emocí. Skupina je zaměřena na sdílení rad a tipů, tudíž se projevují zejména prosba a poděkování, k jejichž vyjádření se

užívá rozsáhlé spektrum emoji spojených s pozitivními emocemi. Pro příspěvky v této skupině je oproti ostatním případům typické užití zeleného srdce, které souvisí s tématem přírody a zahrady.

5.4.3 Knižní šilenství :-)

Tato skupina se zaměřuje na sdílení tipů ke čtení a k nakupování knih. Podobně jako u předchozí skupiny, i zde se objevuje emoji, které souvisí s hlavním tématem. Jedná se o symbol znázorňující knihu (📖). Nevyskytuje se ovšem v takové míře, v jaké jsem předpokládala, naopak se jedná spíše o výjimku, která je využita jen ve dvou příspěvcích. Ve dvou postech bylo použito též emoji hvězdy (★) ve funkci náhrady slova při hvězdičkovém hodnocení přečtené knihy:

... 3.5 ★/5

I zde převažují příspěvky, jež obsahují emoji, a to zejména emoji vyjadřující pozitivní pocity. Více než u ostatních analyzovaných skupin jsou zde zastoupeny i emoji negativní, jež jsou využity v kontextu popisování dojmů z knihy, na kterou se v daném příspěvku reaguje, nebo se jimi vyjadřuje souvislost s tématem knihy, např. v příspěvku o hororové knize je užito emoji strachu.

5.4.4 ČT1

Profil ČT1 je facebookový účet, na kterém Česká televize zpravuje své diváky o pořadech, které aktuálně vysílá. Příspěvky obsahují široké spektrum emoji, která ovšem většinově neslouží k vyjádření emocí, ale jedná se o různá neobličejová emoji, jež souvisí s tématem pořadu, o kterém příspěvek pojednává, např.:

Český lev – ceny České filmové a televizní akademie již dnes ve 20:10 na ČT1, v iVysílání a na YouTube české televize. Večerem vás provede Marek Eben. 🐼...

V některých případech jsou užita i obličejová emoji a gesta vyjadřující psychické stavy, která souvisejí se seriálem/filmem, který je v příspěvku představován. Jedná se např. o emoji zatnutého bicepsu (💪), které znázorňuje sílu a odhodlání lidí bojujících s rakovinou v postu o pořadu, který toto téma zpracovává:

„Nesmíš ztrácet smysl pro tumor!“ 💪

Projevuje se rozdíl mezi samotnými příspěvky, které ČT1 publikuje, a komentáři, které se k nim vztahují. Zatímco originální příspěvky jsou v nakládání s emoji „umírněné“, množství emoji užívaných v komentářích je značně obsáhlejší. Autoři komentářů pracují s emoji stejným způsobem, jako je tomu u komunikátů zájmových skupin. Zde se však vyjadřuje širší spektrum emocí – převažuje vyjádření pozitivního hodnocení (a tedy užití emoji, která jsem začlenila do souborů pro vyjadřování radosti a důvěry), což souvisí s tím, že se jedná o účet, který zpravuje o filmech/seriálech, které uživatelé kladně hodnotí. Časté jsou též projevy dojetí. Objevují se ale i komentáře, ve kterých jsou vyjádřeny emoce negativní, v nichž se využívají emoji vyjadřující smutek, znechucení a hněv. Časté je též použití ironie.

5.4.5 Olomoucký deník

Profil Olomoucký deník je facebookový účet stejnojmenných regionálních novin, který informuje o aktuálním dění v Olomouckém kraji. Všechny příspěvky, které tento profil vydává, následují stejný vzor: zkráceně je sděleno, o čem příspěvek pojednává, poté následuje emoji ruky ukazující doprava (👉) a je připojen internetový odkaz na článek, jenž obsahuje podrobnější informace. Opakované použití tohoto emoji způsobilo, že se objevuje v deseti nejvíce užívaných emoji v celém zkoumaném materiálu (v příspěvcích z tohoto účtu se vyskytuje dvanáct z celkového počtu jednadvaceti dokladů užití).

Užití jiného emoji než gesta, které odkazuje na přidružený článek, nastalo jen v ojedinělém případě. Autor textu v komunikátu pomocí emoji zamračeného obličeje (😞) vyjadřuje své zklamání z chování osob, o nichž pojednává související článek:

Hodně nebezpečný „vtip“ 😞👉 ...²⁵

Významný rozdíl v četnosti a variaci užití emoji nastává v komentářích reagujících na tyto příspěvky. Zatímco v postech od Olomouckého deníku se emoji téměř nepoužívají, v komentářích se objevuje široké spektrum emocí vyjadřovaných skrze emoji. Na rozdíl od příspěvků a komentářů, jež se objevovaly u zájmových skupin a v nichž se téměř bezvýhradně objevovaly texty, které vyjadřují pozitivní emoce, v tomto případě se projevují emoce pozitivní i negativní. Jsou k tomu využívány emoji způsobem, jež popisují v kapitole 5.2. V porovnání se skupinami, které jsou zaměřeny na

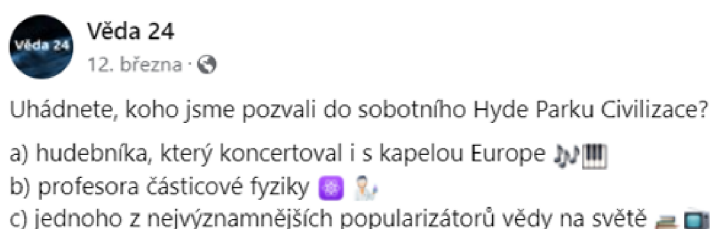
²⁵ V originálním příspěvku následuje internetový odkaz na související článek.

konkrétní téma a u nichž lze definovat signifikantní²⁶ emoji, které se v nich často užívá, v komentářích pod tímto profilem se žádná taková emoji nenacházejí.

5.4.6 Věda 24

Profil Věda 24 je jedním z facebookových účtů, které spadají pod ČT24²⁷. Informuje o aktuálních zprávách z oblasti vědy a techniky. V naprosté většině příspěvků tento profil nevyužívá žádná emoji. Ta byla užita pouze v jediném postu (viz obrázek č. 10²⁸), ve kterém však neslouží k vyjádření emocí. Jedná se o emoji, která doprovázejí verbální vyjádření a opakují ho ve formě symbolu.

Obrázek č. 10: Příklad využití emoji u facebookového účtu Věda 24

I v případě tohoto účtu jsem našla markantní rozdíl mezi emoji, která se vyskytují (v tomto případě spíše nevyskytují) v příspěvcích, a těmi, která se nacházejí v komentářích. Lze konstatovat, že tento rozdíl je totožný jako u komunikátů u předchozího účtu Olomoucký deník – v komentářích se vyjadřují pozitivní i negativní emoce v závislosti na příspěvku, na který reagují, a nelze jasně definovat žádné signifikantní emoji.

5.4.7 Shrnutí

Při analyzování diferencí mezi využitím emoji v jednotlivých skupinách a na jednotlivých účtech se prokázalo, že se od sebe značně odlišují. Neformální zájmové skupiny užívají širokou škálu emoji, která ve skupinách, jež jsem si vybrala, vyjadřují

²⁶ Je tím míněno takové emoji, které nějakým způsobem souvisí s tématem skupiny a nejvíce se užívá právě v rámci této skupiny.

²⁷ Dalšími jsou např. hlavní zpravodajský profil ČT24 a profil zpravující o událostech v kultuře ČT24 Kultura.

²⁸ Příklad byl kvůli rozsahu příspěvku vložen ve formě obrázku.

zejména pozitivní emoce. Emoji se často vyskytují v kombinacích s jinými nebo jedno emoji může být v komunikátu znásobeno či užito opakovaně. Lze konstatovat, že jednoznačně převažují příspěvky, jež emoji obsahují, nad těmi, které jsou tvořeny jen lexikálními prvky.

Oproti tomu mnou vybrané účty jsou všechny charakteru formálního, což se projevilo ve střídavém nakládání s emoji. Příspěvky od Olomouckého deníku a Vědy 24 emoji téměř neobsahují, výjimku tvoří jen příspěvky od účtu ČT1, který se snaží emoji do svých postů zakomponovávat. Dalo by se zde uvažovat o atraktivitě užívání emoji, na základě které se snaží tento účet vycházet vstříc uživatelům na Facebooku, případně získat nové sledující. Markantní rozdíl jsem zaznamenala v komentářích pod příspěvky právě formálních účtů. Autoři komentářů nakládají s emoji stejným způsobem, jako se s nimi pracuje v komunikátech jednotlivých skupin. Pomocí emoji se vyjadřují pozitivní i negativní emoce v závislosti na příspěvku, na který komentář reaguje. Zároveň se prokázalo, že téma, okolo kterého se skupina sdružuje, má vliv na užívání některých emoji, která se běžně v takové míře nevyskytují v jiných komunikátech, např. emoji rostlin.

6 Emoji a interpunkce

V této kapitole se zaměřuji na vztah emoji vzhledem k interpunkci ve větě. Užívání interpunkce je na sociálních sítích poměrně rozkolísané, někteří uživatelé s ní zachází jako v běžném psaném projevu a důsledně dodržují pravidla pro její psaní, mnohem častější je ale situace, kdy uživatel na pravidla psaní interpunkce rezignuje nebo je používá zdánlivě náhodně či špatně. Možný vliv mají i překlepy. Níže uvádím tři příklady, jež následně srovnávám:

Ano, výborný film a výborná kniha. Doted' mě překvapuje, že tak obtížné téma se dá zpracovat tak, že se v tom člověk neztratí. 👍

Skvělé 👍 a blbci ala všichni nám lžou za 3.2.1... nebo už jedou pecky? 🤔

Já jsem to vzdala . Vymrzl a.zrovna tak mi nejde motýlí keř .

Na prvním příkladu lze vidět, že uživatel důsledně dodržuje pravidla interpunkce. Věta je dokonce ukončena tečkou, přestože se za ní nachází ještě emoji, což, jak ukáží dále v této kapitole, není normou. Druhý příklad dokazuje, že někteří uživatelé mohou mít obtíže s psaním interpunkce i z typografického hlediska – v úseku s odpočtem chybí za tečkami mezery. Stejně tak v posledním příkladu je interpunkce z typografického hlediska nesprávná, zde je ale naopak před tečkou mezera navíc. Kromě toho je zde zcela nelogicky umístěna tečka uvnitř věty, je však možné předpokládat, že se jedná o překlep.

Podobně jako psaní interpunkce je rozkolísané i psaní emoji – zde ale neexistují žádná jednotná pravidla, která by předepisovala, jak s emoji zacházet. Emoji se může nacházet na jakékoliv pozici ve větě, jediným omezením se jeví rozhodnutí uživatele, který komunikát vytváří. Emoji tak může větě předcházet, může být její součástí, může ji ukončovat nebo může stát za větou. Nejvýraznější rozdíly v užití emoji lze nalézt v oblasti typografie – psaní mezery před a za emoji je velmi nahodilé, někdy se může lišit i v rámci jednoho komunikátu:

Tahle audiokniha mi totálně zlomila srdce. ❤️ U filmu se vždycky můžu uřvat a audiokniha za ním rozhodně nezůstala pozadu. 🤔 Znáte ten příběh?

Zatímco v prvním případě emoji následuje neprodleně za tečkou, poté se za ním nachází mezera a až pak začíná následující věta, ve druhém případě se mezera nachází za předchozí větou a teprve poté je použito emoji, za kterým ovšem ihned následuje další

věta bez jakékoliv mezery. Z toho vyplývá, že užití je značně nejednotné a uživatelé s ním zacházejí zcela dle své vůle.

Vzhledem k tomu, jak moc nejednotné je v komunikaci na sociálních sítích užívání interpunkčních znamének (zejména vynechávání teček za větou), lze uvažovat, zda emoji v komunikátech nemohou kromě vyjadřování emocí figurovat i jako prostředek k náhradě interpunkce. Tomu nasvědčuje skutečnost, že na pozicích, kde by se dle pravidel psaní interpunkce měla nacházet interpunkční znaménka, se nacházejí emoji. Existují však také komunikáty, ve kterých se emoji vyskytují souběžně s interpunkcí. Vztahu emoji a jednotlivých interpunkčních znamének se podrobněji věnuji v následujících podkapitolách.

6.1 Čárka

Nejjednodušeji lze určit situace, v nichž emoji plní funkci interpunkční čárky, neboť se nacházejí v místě, v němž dochází ke spojení vět v souvětí. Domnívám se, že u některých uživatelů lze jednoznačně určit, že emoji používají nejen k vyjádření emocí, ale též jako interpunkční znaménko. Např. v následující situaci:

Dala jsem na přezimování květináč s fuchsii do dílny kde je cca 5°C přes zimu, občas jsem jí zalila, ale stejně uschla 😞 nicméně jsem dnes našla toto 😊 uvidím, co vypěstuju 🌱😊 roste to z hlíny, ne z té kůry

Na příkladu lze demonstrovat, že emoji může fungovat jako náhrada za čárku, která spojuje souvětí. Důkazem je, že autor textu v komunikátu používá čárky v místech, kde to pravidla přikazují, tudíž se dá předpokládat, že má alespoň základní znalosti v oblasti psaní interpunkce. Ve chvíli, kdy je užito emoji, je ale čárka vynechána, přestože podle pravidel pravopisu by se i v těchto místech měla napsat. Z toho lze usuzovat, že uživatel vnímá emoji jako rozdělovací znaménko a užívá jej namísto interpunkce. Teoreticky by se dalo také uvažovat, zda zde emoji nenahrazují tečku na konci věty, jelikož úseky, které jsou odděleny, by mohly fungovat jako samostatné věty. Avšak vzhledem k tomu, že úseky, které za emoji následují, začínají malým písmenem, rozhodla jsem se tento příklad považovat za doklad užití emoji jako čárky.

Stejně tak se dá o této funkci emoji uvažovat i v následujícím příkladu, kde sice už není jasně prokazatelné, že autor komunikátu ovládá pravidla psaní interpunkce, avšak emoji se nachází v pozici, kde by se správně měla nacházet čárka spojující souvětí:

Stále se držím svého předsevzetí a čtu jen domácí knihy 🥰 v knihovně jsem už skoro půl roku nebyla a za tu dobu jsem přečetla 19 knih 😊

Dají se ale doložit i případy, kdy je naopak zcela jednoznačné, že uživatel nepovažuje emoji za náhradu interpunkce, jelikož když je emoji použito v místech, kde by se pravopisně správně měla nacházet čárka, jsou použity čárka i emoji současně. Ve zkoumaném materiálu se vyskytují pouze případy, ve kterých se píše nejdříve emoji a teprve poté následuje čárka, emoji se tak tedy s naprostou jistotou vztahuje k výpovědi, která čárce předchází. Alespoň tato část způsobu užití emoji se tedy zdá jednotná²⁹.

to jsem ráda 😊, jsou to výborné recepty

6.2 Tečka

Poměrně obtížnější situace může nastat u určování, zda emoji může v komunikátu fungovat jako náhrada za tečku. Velká část příspěvků a komentářů není ukončena žádným interpunkčním znaménkem nebo je ukončena pouze emoji, tudíž přetrvávají pochybnosti, jakou funkci v takovém případě emoji plní. Podobně jako při úvahách o roli emoji ve vztahu k použití čárky, i zde můžu vytyčit situace, ve kterých se jednoznačně jedná o nahrazení koncové tečky emoji.

Včera dešť ☁ a zataženo, dnes slunce božské 🌞 🍀 Bude báječný den! 🍀 🙌

Příklad dokládá, že emoji mohou v komunikátu fungovat jako náhrada za tečku, která ukončuje větu. Není takto způsobeno žádné nedorozumění ohledně toho, kde věta končí, naopak je jednoznačně ohraničená. V této situaci nemůže být pochyb, zda se jedná o náhradu za tečku či čárku, jako tomu bylo v případě nahrazování čárky emoji v předchozí podkapitole, jelikož následující věta začíná velkým písmenem. Dále je možno si všimnout, že jako náhrada za tečku³⁰ může fungovat i skupina různých emoji, nikoliv pouze jednotlivé znaky, což při použití interpunkce není u většiny interpunkčních

²⁹ Na rozdíl od případů užití emoji ve vztahu k tečce, kde už se vyskytují oba způsoby: emoji před i za tečkou.

³⁰ To stejné ale platí i při náhradě za čárku, popřípadě jiná interpunkční znaménka.

znamének možné (s výjimkou vykřičníku či otazníku – lze je na konci věty zmnožit pro vyjádření důrazu či naléhavosti, nutno ale upozornit, že jejich násobení není pravopisně správné).

Jako nejvíce sporné se jeví situace, kdy věta není formálně žádným způsobem ukončena, ale obsahuje na konci emoji. Z jednotlivých dokladů není možné dokázat, zda konkrétní produktor textu považuje emoji za náhradu koncové tečky, nebo zda koncovou tečku systematicky vynechává. Popsané lze zaznamenat u příkladů níže:

Zase budu řvát 😞😞

Bulím, zase a znovu.

Můžu vidět i 5x... bomba

Jedná se o podobné situace, v každém komunikátu autor krátce a výstižně vyjadřuje své pocity z mediálního obsahu, avšak v jednom případě je věta ukončena tečkou, jednou je formálně neukončena a jednou je zakončena emoji. O funkci emoji by se tedy dalo přemýšlet buď jako o náhradě za interpunkci, nebo jako o pouhé součásti textu, která jej žádným způsobem neohraničuje. V tomto ohledu by se dalo uvažovat i o významu mezery, jejíž použití ve vztahu k emoji, jak již bylo zmíněno výše, je značně nejednotné. Při použití interpunkčního znaménka se tečka přimyká přímo k poslednímu slovu věty. U emoji umístěných na koncích vět jsou možné dvě varianty; buď se také přimykají k poslednímu slovu, nebo je odděluje mezera. Ve zkoumaném materiálu byly prokázány obě varianty:

Letošní zimu bych nenazýval zimou 😊

To zas bude fiasko 😞

Analogicky k pravidlům psaní interpunkce bych tedy mohla považovat situace, ve kterých je emoji těsně přimknuto k poslednímu slovu ve větě, za situace, ve kterých slouží jako náhrada za použití koncové tečky, avšak tato logika má své nedostatky. Bylo by naivní si myslet, že většina uživatelů o této problematice uvažuje a zohledňuje ji při tvorbě komunikátů. Každý uživatel navíc může považovat za správnou jinou variantu, jelikož pro psaní emoji neexistují žádná jednotná pravidla. V úvahu se též musí vzít pokročilé funkce, kterými disponují dnešní smartphony. Na myslí mám zejména automatickou předvolbu slov a automatickou opravu textu, jelikož v momentě, kdy si

uživatel vybere slovo z automatické předvolby nebo se text, který produkuje pomocí automatické opravy, opraví, vytvoří se za slovem automaticky mezera. Z těchto důvodů se pravděpodobně mezera před emoji nedá při rozhodování o tom, zda emoji funguje jako náhrada za interpunkční znaménka, brát zcela v potaz.

Vzhledem k příkladu z počátku této podkapitoly, který prokazuje, že emoji v některých komunikátech fungují jako náhrada za koncovou tečku, se přikláním k řešení, že i v případech, ve kterých emoji stojí na konci věty, kterou neukončuje žádné interpunkční znaménko, mohou emoji zastávat funkci interpunkce.

Totožně jako u úvahy o vztahu emoji a čárky, i v tomto případě je možno vymezit situace, ve kterých je zcela jednoznačné, že emoji interpunkci nenahrazuje. Jedná se o případy, ve kterých je použita koncová tečka a zároveň s ní i emoji. Na rozdíl od použití emoji a čárky je zde ale značně rozkolísané, zda se emoji píše před nebo až za tečkou. Avšak je třeba zmínit, že ačkoliv jsou komunikáty tímto způsobem nesjednocené a odlišné, nemá to dopad na význam výpovědi. Pro demonstraci:

Krásná připomínka písní Hanky Zagorové ❤️. Absolutně špičková Jitka Čvančarová ❤️.

Tohle bylo něco tak krásného, děkuju za všechny dily. ❤️❤️❤️❤️

6.3 Vykřičník a otazník

O emoji ve funkci vykřičníku se dá uvažovat spíše jen teoreticky, jelikož v reálné situaci nelze jednoznačně rozeznat, zda daná věta měla být zakončena tečkou, nebo vykřičníkem. Lze tedy konstatovat, že emoji vykřičník v komunikátech jen doplňuje, jako je tomu v následujícím příkladu:

No a vítězný film jsme čekali všichni! 😁

Podobně jako u vztahu emoji a psaní čárek, i v tomto případě je jasně určena pozice, kterou emoji vzhledem k interpunkčnímu znaménku zastává. Ve zkoumaném materiálu se nachází jen případy, ve kterých stojí emoji až za vykřičníkem. Stejně je tomu i v případě otazníku.

Přestože je těžko rozeznatelné, zda by věty bez interpunkce byly zakončeny vykřičníkem nebo otazníkem, objevují se situace, u kterých by se dalo uvažovat, zda

emoji neplní funkci vykřičníku. Jedná se o výpovědi s výrazně zvolacím rázem. Avšak podobné výpovědi se ve zkoumaném materiálu vyskytují i se zakončením tečkou, tudíž se jedná o pouhé spekulace. Domnívám se proto, že emoji v komunikátech na Facebooku jako náhrada za vykřičník spíše nefunguje.

Jani nádhera ❤️

Luxusní 🙌

Vypadají krásně.

Podobná situace nastává i v případě otazníku. V naprosté většině dokladů jsou tázací věty zakončeny otazníkem a až poté následuje emoji. Ani v tomto případě tedy emoji nefunguje jako náhrada interpunkce:

Jak mluvit s někým, kdo má rakovinu? 😬🧐

Tázací věta, která by nebyla zakončena otazníkem, ale emoji, se ve zkoumaném materiálu objevila jen ve dvou případech:

Vypadají dobře, recept by nebyl 🙏

Co se to děje 😞😞

První příklad považuji za překlep, prosté opomenutí otazníku nebo šetření času vynecháním interpunkce ze strany tvůrce textu. Ve druhém příkladu se s největší pravděpodobností jedná o řečnickou otázku, tudíž je pravděpodobné, že otazník byl vynechán, jelikož tvůrce komunikátu nepracoval s výpovědí jako s tázací otázkou. Vzhledem k tomu, že se tato situace objevila jen ve dvou případech, ji považuji spíše za nechtěný omyl. Na základě uvedených důkazů se domnívám, že emoji jako náhrada otazníku nefunguje.

Zvláštním případem jsou emoji, která mají znázorňovat vykřičník (!), otazník (?), případně kombinaci vykřičníku a otazníku (!?), a emoji, které má ve svém základu srdce, ale svým tvarem též tvoří vykřičník (♥). Emoji znázorňující vykřičník se ve zkoumaném materiálu objevilo pouze jednou:

5 minut a konec hmus !

Emoji znázorňující otazník se v materiálu objevilo třikrát, ale všechna užití byla v rámci jednoho příspěvku:

? Četli jste tuto knihu ? Co pěkného právě čtete ?

Emoji, které vypadá jako vykřičník vytvořený ze srdce, se ve zkoumaném materiálu nevyskytl, stejně tak se nevyskytly ani emoji kombinující dva vykřičníky³¹ nebo otazník a vykřičník. Z toho se dá usoudit, že všechna tato emoji jsou užívána spíše sporadicky, přestože v tomto případě zcela nepochybně zastupují interpunkci.

6.4 Ostatní interpunkční znaménka

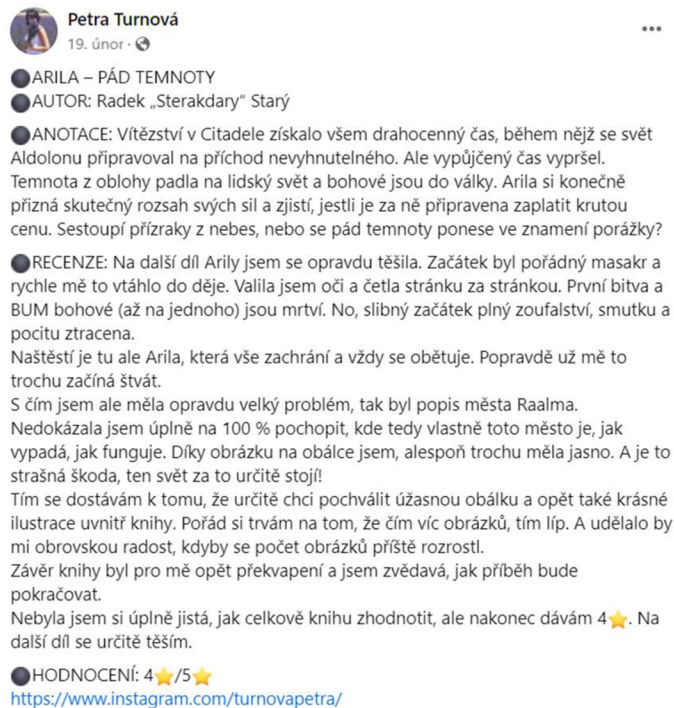
U ostatních interpunkčních znamének (dvojtečka, uvozovky, středník, trojtečka, závorka, pomlčka, spojovník, apostrof) je použití emoji jako jejich náhrady sporné. U dvojtečky, spojovníku a apostrofu je to téměř vyloučeno, u ostatních by to teoreticky možné bylo, ale stejně jako u vykřičníku je těžko prokazatelné, jaké interpunkční znaménko by v takové situaci emoji zastávalo. Ve zkoumaném materiálu jsem narazila na několik užití emoji, která neslouží k vyjádření emocí a ani nenahrazují slovo, přesto ale v komunikátu slouží k nějakému účelu, tudíž jsem je zařadila do této kapitoly.

Jedná se o emoji měsíce, které figuruje ve funkci pomlčky (viz obrázek č. 11³²) – slouží jako odrážka a napomáhá struktuře a přehlednosti příspěvku. Vzhledem k tomu, že je zvoleno emoji, které myšlenkově souvisí s obsahem příspěvku, se dá předpokládat, že stejným způsobem by se dalo použít jakékoliv jiné emoji u jiného komunikátu.

³¹ Toto emoji se ve fontu, který je užíván v Microsoft Word, nevykazuje.

³² Příklad byl kvůli rozsahu příspěvku vložen ve formě obrázku.

Obrázek č. 11: Příklad emoji měsíce ve funkci pomlčky

Dalším případem je využití dvou stejných emoji, která výpověď „uzavírají“ mezi sebou:

✨ *Nezapomemutelné finále hokejové trilogie!* ✨ *Temná minulost, rostoucí rivalita, násilí a poslední šance na změnu osudu!* 🤩

Dochází tak ke zvýraznění obsahu „uzavřené“ věty oproti zbytku příspěvku. Dalo by se uvažovat, zda se nejedná o náhradu závorek či uvozovek, které formálně fungují na stejném principu (obklopují výpověď z obou stran), ale v tomto případě se nedá říct, že by se jednalo o informaci, která by do textu byla vložena dodatečně (právě naopak), takže se s největší pravděpodobností nejedná o náhradu za závorky. Patrně se nejedná ani o doslovný citát, ale emoji odlišují výpověď od okolního textu, dá se tedy uvažovat, že se jedná o náhradu uvozovek.

6.5 Shrnutí

Absence pravidel vede k nejednotnosti a výrazným odlišnostem ve způsobu, jak se s emoji v textu zachází. Každý uživatel si vytváří svůj osobní úzus, podle kterého emoji v komunikátu distribuuje.

Analýzou vztahu mezi emoji a interpunkcí dokazují, že emoji může v internetové komunikaci sloužit k více účelům než jen vyjádření emocí. Z předchozích příkladů je patrné, že emoji může sloužit jako náhrada neverbální komunikace (a tedy vyjadřovat emoce) a zároveň v některých případech zastupuje funkci interpunkce. V ostatních situacích může zdůrazňovat emoci, kterou výpověď nese (např. když je výpověď ukončena vykřičníkem a zároveň obsahuje emoji).

ZÁVĚR

Bakalářská práce si kladla za cíl popsat, jak se neverbálními prostředky vyjadřují v elektronické komunikaci emoce. Při analýze jsem se zaměřovala na to, jaká emoji se užívají v konverzaci na Facebooku a jaké emoce se jimi vyjadřují. V úvodu analytické části jsem vymezila čtyři hlavní výzkumné otázky, na které jsem poté hledala odpovědi.

Zjišťovala jsem, jaká emoji jsou na Facebooku nejvíce užívaná. Ze zkoumaného materiálu jasně vyplynulo, že značně převažují emoji, která vyjadřují pozitivní emoce. Taková situace se naskytla 224krát, zatímco situace, ve které emoji vyjadřují emoce negativní, se naskytla jen 89krát. Zjistila jsem, že mezi nejvyužívanější emoji patří červené srdce, obličej válející se směchy a palec nahoru. Uvedená emoji mají jednoznačný význam a k jejich oblibě také může přispívat to, že se na mnoha sociálních sítích nacházejí mezi základními reakcemi na příspěvky.

Dále jsem se tázala, jaká emoji se užívají k vyjádření primárních emocí. Ukázalo se, že nejvíce možností vyjádření má radost, resp. obecně pozitivní emoce, k jejichž zobrazení se užívají téměř všechna emoji z nabídky, která ve své vizuální podobě obsahují nějakou formu úsměvu či srdce. Z negativních emocí má největší inventář využitelných emoji smutek. Jedná se o emoji, jež zobrazují skleslý výraz nebo pláč. Hněv a znechucení mají poměrně malou škálu emoji, která je vyjadřují, ale v reálných komunikátech jsou hojně užívána. Pro hněv jsou to emoji se zamračeným výrazem a pro znechucení emoji znázorňující nevolnost. Pro vyjádření strachu, očekávání a překvapení sice existují emoji, která je zobrazují, avšak v praxi se příliš nevyužívají.

Také jsem zjišťovala, jestli se liší užití emoji v závislosti na tom, z jaké skupiny či profilu pochází komunikát. Z výsledků srovnání vyplývá, že v neformálních zájmových skupinách převažují texty, které obsahují emoji. Střídá se v nich poměrně široké spektrum užívaných emoji, ale nejčastější jsou ta, která jsou spojená s pozitivními emocemi. Oproti tomu formální účty ve svých příspěvcích užívají emoji méně nebo v některých případech vůbec. Velký rozdíl lze zaznamenat v komentářích pod příspěvky formálních účtů, jelikož autoři komentářů s emoji zachází stejným způsobem jako autoři příspěvků u zájmových skupin. Zároveň se prokázalo, že téma, okolo kterého se skupina sdružuje, má vliv na to, jaká emoji se v ní užívají – např. emoji znázorňující předměty, rostliny apod.

Nakonec mne zajímalo, jak uživatelé nakládají s emoji vzhledem k interpunkci a jestli se emoji v komunikátech dají považovat za její náhradu. V textech se objevují případy, ve kterých se vedle sebe zároveň nachází interpunkční znaménka i emoji, ale objevují se i případy, ve kterých se psaní interpunkce vynechává a používají se pouze emoji. Při porovnání s komunikáty, ve kterých se emoji nenachází, vyšlo najevo, že v některých případech emoji skutečně v textu nahrazují interpunkční znaménka. Nejčastěji slouží jako náhrada za koncovou tečku. Díky tomu lze konstatovat, že emoji v textu nemusejí fungovat pouze jako náhrada neverbální komunikace, ale mohou plnit vícero funkcí najednou.

Domnívám se, že kdyby výzkum probíhal na jiné sociální síti, výsledky by mohly být odlišné. Velkou roli může hrát věkové složení uživatelů, jejich osobní preference sociálních platforem a jejich vnímání jednotlivých emoji. Bylo by tudíž vhodné podobný výzkum provést i na jiné sociální síti a případně výsledky porovnat. Do analýzy by se též daly zahrnout reakce na příspěvky či komentáře, kterými se v této bakalářské práci nezabývám.

ANOTACE

Autor: Dominika Vlčková

Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra bohemistiky

Název práce: Neverbální vyjadřování emocionality v elektronické komunikaci prostřednictvím emoji

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Anotace: Autorka se v bakalářské práci soustředí na analýzu příspěvků a komentářů ze sociální sítě Facebook se zaměřením na používání emoji a jejich význam. Cílem práce je určit, jaká emoji se užívají k vyjádření primárních emocí, jaká v elektronické komunikaci převažují a zda je lze použít jako náhradu za interpunkci. Autorka dochází k závěru, že mezi nejčastěji užívaná emoji na Facebooku patří např. červené srdce a palec nahoru. Pro každou primární emoci lze sestavit soubor emoji, která jej vyjadřují, přičemž nejvíce emoji vyjadřuje radost. Zjišťuje též rozdíl mezi užíváním emoji ve formálním a neformálním kontextu.

Klíčová slova: emoji, emotikon, emoce, Facebook, elektronická komunikace

Počet znaků: 95 061

Počet použitých zdrojů: 30

Počet příloh: 2

RESUMÉ

This bachelor thesis is focused on analysing the use of emojis in electronic mediated communication. My goal was to analyse which emojis are used to express primary emotions and in what ways users tend to apply them in the posts and comments on Facebook.

My bachelor thesis consists of two parts. The first of them is theoretical and its purpose is to define the communication theory and its specifics on the electronic mediated communication with an emphasis on the tokens of speech in the written communication. The next part of the theoretical part is about the psychological perspective of emotions and about lexical expressions in the communication. In the end of the theoretical part I describe emojis and define the differences between emojis and emoticons. The second part of the bachelor thesis is an analytical part. In the beginning I determine the method I'm using and define my exact goals. In the next parts I analyze which emojis are most used in the posts and comments on Facebook and which emotions are expressed by these emojis. In the end I explore the relationship between emojis and punctuation.

I have found out that the rate of use of emojis that display positive emotions is 2,5× higher than the use of negative emojis. The most commonly used ones are Red Heart, Rolling on the Floor Laughing and Thumbs up. Joy is the most represented of all the positive emotions and it is shown in the number of emojis that express it. Negative emotions have lesser number of emojis which convey them, but tend to be highly used on social media. There is difference between the usage of emoji in formal and informal context. Results have also shown that emojis in certain situation can be used as punctuation mark. They are mostly utilized as a supplanter of period.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BYSTRZYCKI, Krzysztof. O jazykových funkcích v elektronické komunikaci. In: *Jazyky v kontaktu – jazyky v konfliktu a evropský jazykový prostor*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.
- ČECHOVÁ, Marie – KRČMOVÁ, Marie – MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá – HOFFMANNOVÁ, Jana. *Mluvená čeština: Hledání funkčního rozpětí*. Praha. Academia, 2011.
- DERKS, D., BOS, A. E. R. & VON GRUMBKOW, J. Emoticons in Computer-Mediated Communication: Social Motives and Social Context. *CyberPsychology & Behavior*, 11 (1), s. 99–101, 2008.
- DRESNER, Eli – HERRING, Susan C. Functions of the nonverbal in CMC: Emoticons and illocutionary force. In: *Communication Theory*, 2010, roč. 20, č. 3, s. 249–268.
- DULCINATI, Giulio a kol. Facebook sentiment: Reactions and Emojis. In *Proceedings of the Fifth International Workshop on Natural Language Processing for Social Media*. Valencia: Association for Computational Linguistics, 2017, s. 11–16.
- GARRISON, A. REMLEY, D., THOMAS P. & WIERSZEWSKI E. Conventional Faces: Emoticons in Instant Messaging Discourse. *Computers and Composition*, 28, s. 112–125, 2011.
- GUIBON, Gaël – OCHS, Magalie – BELLOT, Patrice. From Emojis to Sentiment Analysis. In: *WACAI 2016*, Brest, France, 2016.
- HAVLOVÁ, Jaroslava. sociální síť. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 24. 6. 2024]. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz/publ/ktd/00001/59/000015947.htm>.
- HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.
- HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika a...* Praha: Trizonia, 1997.
- JANDOVÁ, Eva a kol. *Čeština na WWW chatu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2006a.
- JANDOVÁ, Eva. *Konverzace na WWW chatu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2006b.
- JANOVEC, Ladislav a kol. *Na co se často ptáte: Jak používat čárku a další interpunkční znaménka*. Praha: Klett nakladatelství, 2006.
- JÍLKOVÁ, Lucie (2017). *Elektronická komunikace* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z:

- <https://www.czechency.org/slovník/ELEKTRONICK%C3%81%20KOMUNIKACE#bibitem4> (poslední přístup 25. 6. 2024).
- KEMP, Simon. *DataReportal* [online]. Dostupné z: <https://datareportal.com/essential-facebook-stats> [cit. 24. 6. 2024].
- KOMRSKOVÁ, Zuzana. *Emotikony a lingvistika* [online]. Lingvistika Praha 2014 [cit. 24. 6. 2024]. Dostupné z: <http://lingvistikapraha.ff.cuni.cz/sbornik>.
- KOMRSKOVÁ, Zuzana. Komunikace prostřednictvím emotikonů. In: *Vícejazyčnost. Český, polský a německý jazyk, literatura a kultura v komparaci*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016, s. 17–29.
- KŘÍSTEK, Michal (2017). *Expresivum* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM> (poslední přístup 25. 6. 2024).
- KULHÁNKOVÁ, Hana – ČAMEK, Jakub. *Fenomén Facebook*. Kladno: BigOak, 2010.
- MIKULOVÁ, Anna: Emocionalita, expresivita a hodnocení – integrace v jazycích a jazykovědných koncepcích. In: *Integrace v jazycích – jazyky v integraci*. Praha: NLN, 2010.
- MÜLLEROVÁ, Olga. *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha: Academia, 1994.
- NEKULA, Marek (2017). *Ironie* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/IRONIE> (poslední přístup 25. 6. 2024).
- NOVAK, Kralj et al. Sentiment of Emojis. In: *PLOS ONE*, 2015, roč. 10, č. 12.
- PAVALANATHAN, Umashanthi – EISENSTEIN, Jacob. *Emoticons vs. emojis on twitter: A causal inference approach*. [online] 2015. arXiv.org, 2015 [cit. 24. 6. 2024]. Dostupné z: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:696587>.
- STATISTA. *Leading countries based on Facebook audience size as of April 2024* [online]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/268136/top-15-countries-based-on-number-of-facebook-users/> [cit. 24. 6. 2024].
- STUHLÍKOVÁ, Iva. *Základy psychologie emocí*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007.
- ZEDGE. *Emojipedia* [online]. Dostupné z: <https://emojipedia.org/> [cit. 24. 6. 2024].
- ZEDGE. *Emojitracker* [online]. Dostupné z: <https://emojitracker.com/> [cit. 24. 6. 2024].
- ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: Studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tabulka č. 1: Nejčastěji užitá emoji na Facebooku

Obrázek č. 1: Soubor emoji vyjadřujících radost

Obrázek č. 2: Soubor emoji vyjadřujících důvěru

Obrázek č. 3: Soubor emoji vyjadřujících smutek

Obrázek č. 4: Soubor emoji vyjadřujících hněv

Obrázek č. 5: Soubor emoji vyjadřujících znechucení

Obrázek č. 6: Soubor emoji vyjadřujících strachu

Obrázek č. 7: Soubor emoji vyjadřujících překvapení

Obrázek č. 8: Soubor emoji vyjadřujících

Obrázek č. 9: Emoji, jejichž základem je srdce

Obrázek č. 10: Příklad využití emoji u facebookového účtu Věda 24

Obrázek č. 11: Příklad emoji měsíce ve funkci pomlčky

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Analyzovaný materiál

Příloha č. 2: Výčet používaných emoji